

คู่มือสำหรับใช้ควบคู่กับหนังสือเรียนศิลปศึกษา

ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

คู่มือครูสำหรับใช้ควบคู่กับหนังสือเรียนศิลปศึกษา

ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๓)

ศูนย์พัฒนาหนังสือ

กระทรวงศึกษาธิการ

คู่มือครูสำหรับใช้ควบคู่กับหนังสือเรียนศิลปศึกษา ศ. ๒๐๓ - ศ. ๒๐๔
ศิลปะกับชีวิต ๓-๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง พ.ศ. ๒๕๓๘ จำนวน ๑๐,๕๐๐ เล่ม
ลิขสิทธิ์เป็นของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-268-0086

**ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน**

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำคู่มือครูสำหรับใช้ควบคู่กับหนังสือเรียนรายวิชาศิลปศึกษา ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘

(นายสุริย ศิลป์อนันต์)
รองปลัดกระทรวง รักษาราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) และได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในกลุ่มพัฒนาบุคลากร ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และวิชาศิลปะในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ เพื่อจัดทำสื่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษานั้น คณะกรรมการฯ ได้จัดทำหนังสือเรียนรายวิชาศิลปศึกษา ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔ ขึ้น มัธยมศึกษาปีที่ ๒ ไปแล้ว เพื่อให้การดำเนินการเรียนการสอนเป็นไปตามเนื้อหาและสอดคล้องกับหนังสือเรียนรายวิชาศิลปศึกษา ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔ คณะกรรมการฯ จึงได้จัดทำคู่มือครูสำหรับใช้ควบคู่กับหนังสือเรียนรายวิชาศิลปศึกษา ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔ ขึ้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ขึ้น

อนึ่ง การเรียนการสอนศิลปศึกษา ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของศิลปะต่อการดำรงชีวิต มีความภาคภูมิใจ สามารถใช้ศิลปะพัฒนาจิตใจ บุคลิกภาพ ตลอดจนมีทักษะกระบวนการในการสร้างสรรค์งานศิลปะได้เป็นอย่างดี

กรมวิชาการ หวังว่าคู่มือครูสำหรับใช้ควบคู่กับหนังสือเรียนวิชาศิลปศึกษาเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน สนับสนุนให้ผู้สอนสามารถดำเนินการและจัดกิจกรรมได้อย่างสอดคล้อง และเหมาะสมตามจุดประสงค์ของหลักสูตร และขอขอบคุณคณะกรรมการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำคู่มือครูที่ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

นางกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา

(นางกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา)

อธิบดีกรมวิชาการ

กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนศิลปะกับชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจทักษะพื้นฐาน อันจะนำไปสู่ความชื่นชมศิลปะ ดนตรีไทย ดนตรีสากล และนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของผู้เรียน

สังคมโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยมีเทคโนโลยีและการสื่อสารเป็นปัจจัยสนับสนุน ซึ่งมีผลทำให้วิถีชีวิตความคิดและค่านิยมของสังคมมุ่งเน้นไปทางด้านบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ผลกระทบที่ตามมาทำให้คนหันกลับมาสนใจศิลปะ ศาสนา และจริยธรรมมากขึ้น ศิลปะจึงเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนในปัจจุบันนี้ ที่จะเสริมสร้างพัฒนาบุคคลให้มีความสุข สมบูรณ์ และรับรู้คุณค่าของความงามสำหรับการดำเนินชีวิตที่มีความหมายและมีคุณค่าในสังคม

ครูผู้สอนศิลปะกับชีวิต จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของจุดเน้นของหลักสูตรวิชาศิลปะกับชีวิตอย่างชัดเจน เพื่อที่จะได้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลได้อย่างมีทิศทาง ในการพัฒนาผู้เรียนได้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

ศิลปะเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ โดยมีครูผู้สอนที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะหยิบยื่นความรู้สึกลงตนให้แก่ผู้เรียน ด้วยสัญญาณภายนอกบางอย่าง เพื่อว่าผู้เรียนจะได้รับความรู้สึกเหล่านั้นและมีประสบการณ์ทางศิลปะที่หลากหลายไปกระตุ้นพัฒนาการแสดงออกทางศิลปะของผู้เรียน

จุดมุ่งหมายศิลปะกับชีวิต มิใช่เพียงแต่การเลือก การรวม และการใช้จินตนาการเกี่ยวกับธรรมชาติหรือเหตุการณ์เท่าที่ตามองเห็นเท่านั้น แต่ศิลปะยังต้องพยายามทำให้สิ่งที่มิอาจมองเห็นได้ตามธรรมชาติปกติธรรมดาให้กลายเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้อีกด้วย ซึ่งผู้สอนจะต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นพลังทางบวกที่มีคุณค่า และมีความสำคัญสำหรับการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้เจริญถึงขีดสุดของแต่ละบุคคล

พลังทางศิลปะของผู้เรียนถ้าได้รับการพัฒนาที่ถูกต้องจะทำให้ผู้เรียนพยายามเผยสิ่งที่ป็นนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรม และพยายามทำให้บางแง่มุมของโลกวัตถุ ซึ่งยังไม่เป็นที่น่าสนใจให้เด่นชัดขึ้นมาและมีคุณค่า แสดงให้เห็นหรือพยายามจะสื่อสาร เพราะการที่ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเอง หรือมีพรสวรรค์ที่จะเข้าใจธรรมชาติ และพยายามที่จะถ่ายทอดสิ่งที่เขาทราบให้กับคนอื่น ๆ รับรู้ด้วย ซึ่งผู้สอนจะต้องชี้แนะจูงใจผู้เรียนไปสู่ทิศทางที่ถูกต้อง เพื่อที่หัวใจและจิตใจของผู้เรียนจะพุ่งไปสู่เป้าหมายที่จริงแท้ถูกต้องและจับต้องได้ เข้าถึงได้ด้วยความสามารถของผู้สอน

คู่มือการสอนศิลปะกับชีวิตเล่มนี้มีวัตถุประสงค์จะนำเสนอแนะแนวสำหรับผู้สอนได้ศึกษา

และเลือกสรรเป็นฐานข้อมูลสำหรับการวางแผนการสอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร รวมทั้งแหล่งวิทยาการเพื่อผู้สอนจะได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ตามสาขาวิชา ได้แก่ ศิลปะ ดนตรีไทย ดนตรีสากล และนาฏศิลป์ ซึ่งแต่ละสาขามีลักษณะเฉพาะของธรรมชาติที่แตกต่างกันสำหรับการรับรู้การเข้าถึงองค์ความรู้ คุณค่า และความงามที่มีความแตกต่างของแต่ละสาขาวิชา แต่ไม่มีความแตกแยก เพราะศิลปะมีความเป็นสากลและไม่แปลกแยก ซึ่งผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมที่สัมพันธ์และบูรณาการกันได้ในส่วนแต่ไม่ใช่ทั้งหมด ด้วยหลักการและแนวคิดดังกล่าว การจัดทำคู่มือฉบับนี้จึงได้ทำเป็น ๔ ตอน ในแต่ละสาขา เพื่อผู้สอนจะสามารถใช้ศึกษาค้นคว้า อ้างอิง ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนของแต่ละครั้ง

ผู้สอนพึงตระหนักว่า ศิลปะกับชีวิตจะต้องมีการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย และไม่ได้นุ่งเน้นการสอนที่บูรณาแต่เพียงอย่างเดียว ผู้สอนจะต้องศึกษาธรรมชาติของแต่ละสาขาวิชา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและลักษณะที่ร่วมกันได้ ดังได้กล่าวแล้วว่า ศิลปะมีความงามแตกต่าง แต่ไม่แตกแยก ศิลปะจะนำมาซึ่งความเกื้อกูลซึ่งกันและกันในสาขาวิชากับชีวิตของมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้รับรู้ สามารถมองเห็นคุณค่าความงามและการคิดแบบองค์รวม กระบวนการคิดแบบองค์รวมนี้ เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นจะต้องพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีความคิดเชิงพัฒนา ซึ่งเป็นศักยภาพที่จำเป็นและสำคัญในการจัดการศึกษาในสังคมปัจจุบันและอนาคต

คู่มือครูสำหรับใช้ควบคู่กับ
หนังสือเรียนศิลปศึกษา ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทนำ	
บทที่ ๑ ทศนศิลป์	๑
๑.๑ ศิลปะกับบทบาทพื้นฐานเพื่อการสอนศิลปะกับชีวิต	๑
๑.๒ การสอน “โดยการจัดการ”	๒
๑.๓ กิจกรรมการเรียนรู้การสอนศิลปะกับชีวิต	๖
๑.๔ มาตรการและแนวทางการสอน	๑๑
๑.๕ แนวคิดสร้างสรรค์ในงานทัศนศิลป์	๑๘
๑.๖ ตัวอย่างผลงาน	๒๕
๑.๗ แนวทางการประเมินผล	๓๑
๑.๘ แหล่งวิทยาการทางทัศนศิลป์	๔๑
บทที่ ๒ นาฏศิลป์	๔๒
๒.๑ จุดมุ่งหมายของคู่มือครู	๔๒
๒.๒สาระสำคัญของวิชานาฏศิลป์	๔๒
๒.๓ ความรู้พื้นฐานและแนวทางการสอน	๔๔
๒.๔ เทคนิควิธีสอน	๔๕
๒.๕ ตัวอย่างแผนการสอน	๔๖
๒.๖ แนวทางการประเมินผล	๔๘
๒.๗ แหล่งวิทยาการทางนาฏศิลป์	๕๑

	หน้า
บทที่ ๓ ดนตรีไทย	๕๒
๓.๑ จุดมุ่งหมายของคู่มือครู	๕๒
๓.๒ รู้จักเพลงไทย และขับร้องอย่างไรให้ไพเราะ	๖๐
๓.๓ ความรู้พื้นฐานและแนวทางการสอน	๖๓
๓.๔ คุณสมบัติของครูผู้สอน	๖๔
๓.๕ ตัวอย่างแผนการสอน	๖๕
๓.๖ แนวทางการประเมินผล	๖๗
๓.๗ แหล่งวิทยาการทางดนตรีไทย	๖๗
 บทที่ ๔ ดนตรีสากล	 ๖๙
๔.๑ จุดมุ่งหมายของคู่มือครู	๖๙
๔.๒ สารสำคัญของวิชาดนตรีสากล	๖๙
๔.๓ คุณสมบัติของครูผู้สอน	๗๑
๔.๔ หลักการและเทคนิคการสอน	๗๑
ก. การฟัง	๗๑
ข. การเรียนรู้โน้ตดนตรีสากล	๗๒
ค. สนุกกับการบรรเลง	๗๒
๔.๕ ตัวอย่างแผนการสอน	๗๕
๔.๖ แนวทางการประเมินผล	๗๗
๔.๗ แหล่งวิทยาการทางดนตรีสากล	๗๘
 บรรณานุกรม	 ๗๕
รายชื่อคณะกรรมการ	๘๕

บทที่ ๑ ทัศนศิลป์

๑.๑ ศิลปะกับบทบาทพื้นฐาน เพื่อการสอนศิลปะกับชีวิต

.....โลก ยุคโลกาภิวัตน์ ข้อมูลข่าวสารและวิทยาการเทคโนโลยีต่าง ๆ ก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง ศาสตร์ทางศิลปะเป็นองค์ประกอบร่วม ทั้งที่เป็นเหตุและผล ซึ่งจะเห็นภาพการนำเสนอ สารวิชาการ ผ่านวิทยาการต่างๆ จากสื่อสารมวลชน ทั้งทางวิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ครูผู้สอนศิลปะต้องตระหนักเป็นอย่างดี เพราะเป็นบทบาทโดยตรงที่จะต้องพัฒนาให้น่าหน้าหรือเท่าเทียมเป็นอย่างน้อย มิฉะนั้นบทเรียนที่จัดให้นักเรียนก็จะกลายเป็นสื่อล้าหลัง ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ไม่เรียน...

ดังนั้น ครูศิลปะยุคใหม่ ในภาพที่ควรจะเป็นคือ ความเป็นนักการศึกษา นักวิชาการและนักจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอน การพัฒนาบทบาทจากเป็นผู้บอกความรู้ ผู้สอนหนังสือ มาเป็น “นักจัดการทางการศึกษา” ทำหน้าที่สอนคน

“สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บรมครูแห่ง ศิลปะวิทยาการสรรพวิชาทั้งหมด”

“พระครู” เทพเจ้าแห่งศิลปะการช่าง หรือ พระวิษณุเทพ ซึ่งถือเป็นครูทางศิลปะ ยังมีอีก ๑ องค์ คือ พระพิณศวรรค์มีเศียรเป็นช้างงาเดียว เป็นครูแห่ง ศิลปะวิทยาการเทพเจ้าแห่งปัญญา

“ป้าเนื้อง แผงลิควา” ศิลปินแห่งชาติปราชญ์ผู้เป็นเลิศในศิลปะการทำทอง ของจังหวัดเพชรบุรี

๑.๒ การสอนโดย “การจัดการ”

การจัดการต้องใช้เทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อการวางแผนให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยยึดสาระสำคัญดังนี้

- สร้างแนวทางให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง (ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง)
- ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ
- การเรียน และการประเมินผลต้องครอบคลุมทั้ง ๔ ด้าน
  - ความรู้
  - การปฏิบัติ
  - การรู้พัฒนา แก้ปัญหา
  - การมีคุณธรรม จริยธรรม

"ธรรมชาติ" ต้นกำเนิดของสรรพวิทยาการ และงานศิลปะทุกแขนง

กระบวนการเรียนการสอนในแนวใหม่

ผู้สอนต้องเตรียมการเป็นอย่างดี ใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ มุ่งสร้างความเป็นคนให้ครบสมบูรณ์

เทคนิค/วิธีสอน ศิลปะกับชีวิต ควรมีลักษณะดังนี้

- สร้างแรงจูงใจ ให้อยากรู้เรียน
- เสริมกำลังใจ ขณะปฏิบัติ
- เกิดความประทับใจเมื่อเสร็จงาน หลังการเรียน

โดยธรรมชาติของวิชาศิลปะ หลักการและจุดหมายคือ

ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออก เพื่อความสนุกเพลิดเพลินบวกลบสาระความรู้ให้ทุกคนสามารถสัมผัส ค้นพบประสบการณ์โดยตรงด้วยตนเองจากบรรยากาศของความรู้สึกละเอียด ในทางความคิดความรู้สึกผ่อนคลายได้สละความรู้และเกิดความสงบในตัวเอง

สรุป

คือ.....

ต้องจัดบรรยากาศให้มีความสุขทางความคิด เปิดโอกาสและสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนให้กระทำด้วยตนเองให้มากที่สุด (ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง)

ใช้ยุทธศาสตร์การใช้กระบวนการ เช่น การกระตุ้นให้อยากรู้

การตั้งคำถามให้คิดหาคำตอบด้วยตนเอง การเสนอแนะตลอดจนใช้สื่อประกอบเพื่อกระตุ้นเร้าความสนใจ

การรู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์ และวางแผนด้านต่าง ๆ

ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ผ่านกิจกรรมกระบวนการอย่างหลากหลาย ในการ
แสดงออก ทั้งในด้าน การพูด คิด ปฏิบัติและหาโอกาสส่งเสริม ให้สร้างสรรค์
กิจกรรมเชิงบูรณาการ และส่งเสริมการทำงานเป็นทีม เพื่อนำสื่อการใช้ในชีวิตจริงให้
มากที่สุด

“ว่าวไทย” ลายประยุกต์หมานการ์ตูนไทย ชุต ช่างแกะ ที่นำศิลปะไปใช้ในชีวิตจริง

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนศิลปะกับชีวิต มีแนวปฏิบัติโดย

ศึกษาเรียนรู้ด้วย

วิธีการสังเกต จดจำ บันทึก และถ่ายทอดด้วยวิธีการต่างๆ เช่น

- บรรยายความรู้เป็นบทกลอนหรือเขียนพรรณนาตามที่เห็น
- วาดเป็นภาพ เขียนลายเส้น ระบายสีหรือปั้นเป็นรูปทรง
- ออกแบบ หรือคิดจินตนาการขึ้น โดยอาศัยสิ่งที่พบเห็นหรือประทับใจเป็นพื้นฐาน เพื่อ

แสดงตามความรู้สึก ความเป็นตัวของตัวเอง

เนื้อหา/สื่อในการเรียน ได้แก่

- ใช้องค์จริงเป็นต้นแบบ ได้แก่ธรรมชาติ สภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น ดอกไม้ กิ่งไม้ คน สัตว์ เป็นต้น
- ใช้สิ่งจำลอง ได้แก่ รูปภาพ ตัวอย่างหุ่นจำลอง เรื่องราวเหตุการณ์จำลองต่างๆ
- การกำหนดหัวข้อหรือใบงาน ให้คิดจินตนาการตามถนัดและความสนใจ

การใช้ดอกไม้ของจริง เป็นแบบจริง เนื้อหา/สื่อการเรียนศิลปะ

กิจกรรมเชิงกระบวนการ

แนวทาง... ต้องสนองจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงกระบวนการ ควรมีส่วนร่วมในการวางแผน ระหว่าง ครูผู้สอนและนักเรียน

เพื่อกำหนด เป้าหมาย ระยะเวลา กติกา ตลอดจน องค์ประกอบการเรียนอื่นๆ เน้น สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และเรื่องราวหรือเนื้อหาที่จะเรียน

“ภาพเขียนลายเส้น” บุคคลครึ่งตัวด้วยวัสดุดินสอค่าเทคนิคแรกๆ

ดอกบัวในกระถางลายความ ความงามของการจัดหะซ้ำๆ กัน

สูตรความสำเร็จ

ใน “การจัดการ” การเรียนการสอนศิลปะกับชีวิต

“ครูสอนมาก” เด็กไม่เก่ง แต่ถ้า “เด็กได้เรียนเองทำเองมาก” เด็กเก่ง เด็กก็คือเด็ก “การกระตุ้นยั่วยุให้เด็กสร้างสรรค์งาน ยังเป็นหน้าที่โดยตรงของครู”

การที่ครู รู้จักถนอมคำตอบ ถือเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้เด็กค้นพบคำตอบด้วยตนเอง

ความรัก ความเข้าใจ และการเสริมแรง ยังเป็นสิ่งจำเป็นเสมอ

การเตรียมการเป็นอย่างดี

ใช้เทคนิควิธีการสอนหลากหลาย

ใช้สื่อ นวัตกรรมอย่างเหมาะสม

การให้การยอมรับ ผลต่างของผลงานอย่างเข้าใจและจริงใจ

ศิลปะกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เกิดปัญหาด้านมลภาวะใกล้ถึงขั้นวิกฤต ส่วนหนึ่งในจำนวนสาเหตุ คือ “ขยะ” ที่เกิดจากวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายรูปแบบให้โรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจน การบริโภค อุปกรณ์ในครอบครัวชุมชน อาจกล่าวได้ว่าเป็นไปอย่างขาดระบบที่ดี และปราศจาก จิตสำนึกในทางรับผิดชอบ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนับวันจะสะสมกลายเป็นปัญหาที่ใหญ่หลวงยากที่จะแก้ไข

ทรัพยากรของโลก ดิน น้ำ ลม ไฟ หากาศที่ควรอนุรักษ์เอาไว้

.....“ศิลปะ คือ สื่อการรับรู้ด้านความงาม ทั้งความงามที่เป็นธรรมชาติ และความงามในศิลปะ”

การสร้างสรรคงานศิลปะ อาศัยธรรมชาติ หมายรวมถึงสภาพแวดล้อมทั้งมวล เพื่อจุดประกายความคิด เป็นทั้งแบบอย่าง ด้านความงาม ความดี เป็นทั้งวัตถุดิบในการสร้างงาน ชาวศิลปะจึงยกย่องธรรมชาติเปรียบเสมือน “ครูผู้ให้แรงบันดาลใจ” รวมทั้งสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่มีใช้ธรรมชาติ แต่อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ เช่น ศิลปกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ ล้วนมีการเชื่อมโยง ทางความคิดสู่การถ่ายทอดสร้างสรรค์ในลักษณะสัมพันธ์กันตลอด

.....การใช้ หลักการ ทฤษฎีศิลปะ เพื่อปลูกฝังส่งเสริมให้ความรัก ความชื่นชม ตลอดจนรู้จักมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยคิดสภาพปัญหา และยังจะเป็นการเสริมสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เสริมสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติให้เกิดผลอย่างจริงจังในอนาคตด้วย

ธรรมชาติ เป็นวัตถุดิบในการสร้างสรรค์ งานศิลปกรรม

๑.๔ มาตรการและแนวทางการสอน

เพื่อให้การส่งเสริมในด้านนี้ได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จึงต้องคิดหาทางให้มีบูรณาการในหลักสูตรศิลปะโดยยึดจุดประสงค์วิชาที่ทำการเรียนการสอน กำหนดเป็นกิจกรรมที่มีหลักการเป้าหมาย ระบุเป็นโครงการต่าง ๆ และวางแผนมีแนวปฏิบัติดำเนินการอย่างชัดเจน

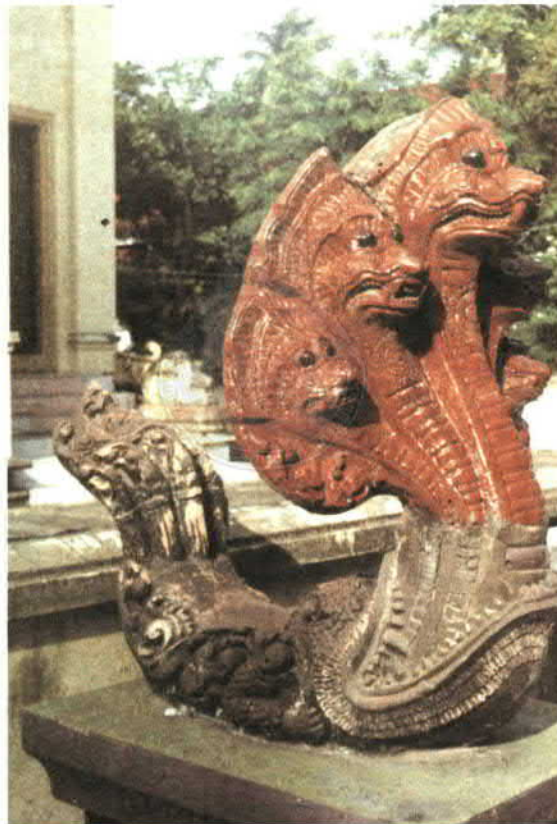

“แสงและเงา” จากธรรมชาติ เป็นทางหนึ่งในการสร้างสรรค์ความงามที่มองเห็น

วิธีการดำเนินการ

อาจแบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ

๑. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์โดยสร้างเสริม

การสร้างเสริม ศิลปกรรมตามจินตนาการของศิลปิน

เป็นการ “ปรับแต่ง” จากสิ่งที่มีอยู่ เช่น

- บริเวณต่างๆ ห้อง, สถานที่, ผนัง บอร์ด สนาม สระน้ำ หนองน้ำ สวนหย่อม เนินดิน เป็นต้น

โดยหลักการหรือแนวคิด ศิลปะช่วยรักษาธรรมชาติ สภาพแวดล้อม แต่ไม่ใช้การสร้าง อนึ่ง “ธรรมชาติไม่สามารถสร้างศิลปะขึ้นเองได้” เพื่อแต่มนุษย์สามารถนำโอกาสธรรมชาติมาปรับแต่งให้เป็นศิลปะ หลักการศิลปะจึงมีเพียงแต่คิดดัดแปลงเพื่อความงามในแง่ศิลปะเท่านั้น

๒. **สร้างสรรค์** ให้เกิดผลผลิตเป็นชิ้นงาน โดยเน้นการสร้างสรรค์ด้วยวัสดุเหลือใช้ ให้กลับมาเป็นสิ่งมีคุณค่าอีก เพื่อให้ประโยชน์ทั้งด้านการใช้สอย และด้านความงาม จากความสามารถของครูและนักเรียน ผ่านกระบวนการ กิจกรรม การเรียนการสอนวิชาศิลปะ

“ว่าวภาพ” ๓ ทหาร ผลงานของ ปริญญ์ สุทธิดี ชูเปอร์แมนเมืองไทย, นักเขียนกีฬาระดับชาติ ผู้สร้างว่าวไทยให้ยาวที่สุดในโลก ลงบันทึกในหนังสือกินเนสบุ๊คส์

"พระบรมฉายาลักษณ์" พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ กับนางคิลาปะ "ว่าวไทย"

ควรมีมาตรการเพื่อพัฒนา ประเมินผลตรวจสอบอย่างมีระบบ เช่น กำหนดเป็นกิจกรรม โครงการ ชื่ออาจใช้ชื่อว่า “ศิลปะและรีไซเคิล” (ARTS & RECYCLE) เป็นการสร้างงานวางแผนให้ครอบคลุมในการส่งเสริม “กระบวนการ” การคิด การรู้จักวางแผนการทำงานอย่างมีหลักการรู้จักเหตุ และผล รู้จักกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของงานอย่างชัดเจน เพื่อการทำงานให้เกิดผลตามเป้าหมาย

ข้อมูล

จากจำนวนขยะที่มีมหาศาลในแต่ละวันมีทั้งสิ่งที่มีค่า และมีบางส่วนที่ยังสามารถ นำมาผ่านกระบวนการเพื่อใช้ได้อีก โดยขยะที่มีค่านับปะปนอยู่มีประมาณ ๔๕% แยกเป็น

- แก้ว ๘ %
- กระดาษ ๑๔ %
- โลหะ ๕ %
- พลาสติก ๑๓ %

“เศษไม้สีก” นำมาประดิษฐ์ เป็นบ้านทรงไทย ผลงานของช่างฝีมือพื้นบ้านของไทย

วัสดุเหลือใช้

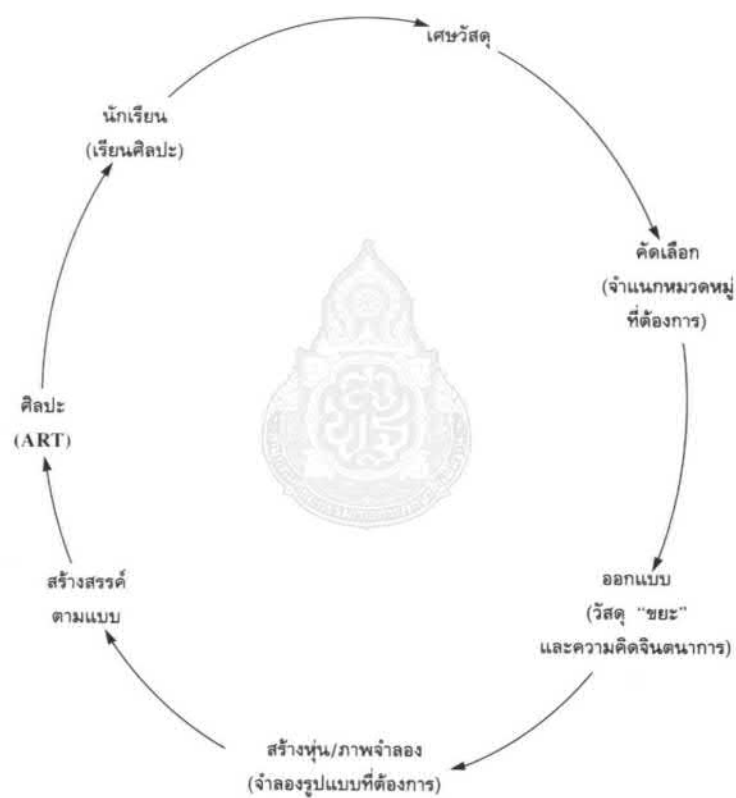
กระบวนการรีไซเคิล

หมายถึงการแยกเศษวัสดุจากขยะที่มีค่า เช่น แก้ว กระดาษ โลหะ และเส้นใย พลาสติก ต่าง ๆ รวบรวมเป็นสัดส่วน และหากรรมวิธีเพื่อแปรสภาพ ให้สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก

เทียนไขแล้ว นำกลับมา หลอมใช้สร้างสรรค์ใหม่ได้

ART & RECYCLE

๑.๕ แนวคิดสร้างสรรค์ในงานทัศนศิลป์

รูปแบบของศิลปะจากเศษวัสดุ มีความหลากหลายตามสภาพของวัสดุที่สร้างสรรค์ เช่น

๑. ประติมากรรม

- ประติมากรรมตั้ง แขนง ขนาดต่าง ๆ มีทั้งประดับโต๊ะ ห้อง หรือแม่สนาม ฯลฯ

ประติมากรรมแบบต่าง ๆ สร้างด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น ไม้ ปูน โลหะ (พิมพ์และหล่อ)

๒. จิตรกรรม

- จิตรกรรมสื่อประสมด้วยวัสดุต่าง ๆ

๓. สิ่งประดิษฐ์เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ซึ่งทำได้หลายชนิดและหลายรูปแบบ เช่น

- แก้ว
  - พรมเช็ดเท้า
  - ถังขยะ
  - ร้วเคลื่อนที่ได้
  - ชั้นวาง
  - พวงหรีด
  - แจกัน
  - กระดาษต้นไม้
- ฯลฯ

"อนมไทย" ประดิษฐ์รูปร่างและสีสันให้สวยงาม

ข้อควรคำนึง

เศษวัสดุบางประเภท อาจมีสารเป็นพิษต่อร่างกาย และสภาพแวดล้อม เช่น แบคทีเรียก่อ
กระป๋องบรรจุสารพิษ (สเปรย์) เป็นต้น ดังนั้น จึงควรคำนึงถึงความปลอดภัย ต้องใช้การสังเกต
คิด คัดเลือกอย่างเหมาะสม ซึ่งอาจตั้งเกณฑ์ ดังนี้

- สวยงาม/แปลก
  - ไม่มีพิษ
  - ขนาดเป็นไปตามความต้องการ
  - จำแนกมาก/หาได้ง่าย
  - สะอาดปลอดภัย
  - คงทนถาวร
- ฯลฯ

วัสดุที่ใช้เป็นโครงสร้าง เช่น

ก. ประเภท	กล่อง
	ขวด
	กระป๋อง
	กระปุก
	กระป๋อง
	ลูกฟุตบอล
	เครื่องใช้
	เครื่องมือเก่า
	ถ้วย ชาม จาน
	ยางล้อรถยนต์

กระดาดเหลืองใช้ นำกลับมาสร้างงาน ใช้การได้โดยเน้นคุณค่าที่ลักษณะผิว และการแสดงออก

ชยะ วัสดุ เป็นชิ้นส่วนประกอบ

๒. ประเภทที่มีขนาดเล็ก อาจรวมทั้งประเภทในข้อ ก. ด้วย

ลูกปัด ลูกตุ้ม
กระดุม
ฝาจุก หลอดสี
ขี้เอน ช่อม
ถ้วยจานขนาดเล็ก
สีล้น ลายผ้า
รูปภาพจากหนังสือเก่าๆ
รูปภาพจากปฏิทินเก่าๆ
สแตมป์
เส้นลวด เขือก
 ฯลฯ

จานเซรามิค ตั้งแสดง ตกแต่งด้วยลวดลายสีล้นอย่างมีศิลปะ

ยังมีขยะจากธรรมชาติอีกประเภทหนึ่งซึ่งเกิดจากชิ้นส่วนของพืช และสัตว์ ได้แก่

- เล็นโย
- กิ่ง - ก้าน
- ราก
- ใบ
- เมล็ด ฯลฯ
- กระตูก
- ก้าง
- ก้าม
- กระดอง
- เปลือก
- ปีก
- ขน ฯลฯ

ชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพืช ที่นำมาสร้างสรรค์ได้

๑.๖ ตัวอย่างผลงาน

ศิลปะสื่อผสม

เทคนิคศิลปะสื่อผสม โดยใช้วัสดุหลายๆ อย่างในการสร้างงาน เช่น ถ่ายภาพ (สร้างภาพด้วยแสง), งานศิลปะ, ลูกโป่ง ฯลฯ

วัฒนธรรมแบบไทยๆ

มีส่วนช่วยอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และช่วยลดมลภาวะ

จิตรกรรมและสถาปัตยกรรมไทย สื่อสะท้อนให้เห็นถึง บทบาทที่ศิลปะมีต่อการช่วยอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

ป้ายประกาศทางทางหลวง จ.กาญจนบุรี เป็นรูปสัญลักษณ์ ปลายี่สก

๒๘

ศิลปะโบราณวัดสุทัศน์ของไทย

ผู้หญิงไทยกับการแต่งกายแบบไทย ซึ่งเป็นศิลปะที่มีความละเอียดอ่อนประณีต

ช้างเล่นดนตรีไทย ประติมากรรม ปะดับสวน ที่เขื่อนอุบลรัตน์

๑.๗ แนวทางการประเมินผล

ขั้นตอนการวัดผลประเมินผล

๑) แจ้งให้ผู้เรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ วิธีการประเมินผล เกณฑ์การผ่านจุดประสงค์ เกณฑ์ขึ้นค่าของการผ่านรายวิชา ก่อนสอนรายวิชานั้น

๒) วัดผลและประเมินผลระหว่างเรียนเป็นระยะ ๆ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ซึ่งจุดประสงค์การเรียนรู้จะต้องครอบคลุมพฤติกรรมด้านจิตพิสัย ทักษะพิสัย ทักษะพิสัย และด้านกระบวนการ

๓) วัดผลกลางภาคเรียนอย่างน้อย ๑ ครั้ง ตามที่กำหนดไว้ในแผนงานการจัดการเรียนการสอน

๔) ประเมินคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ตลอดภาคเรียน เพื่อเน้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนสมบูรณ์รอบด้าน ทั้งในด้านความรู้พื้นฐานสำหรับการพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และพัฒนาอาชีพ

การประเมินคุณลักษณะนี้ ให้สังเกตคุณลักษณะของผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน โดยเน้นความรู้สึกรหรือระดับคุณภาพของการแสดงออกซึ่งค่านิยมจริยธรรมนั้น ๆ ระดับคุณภาพจะเริ่มจากการแสดงออกเพราะถูกบังคับ แสดงออกตามแบบ แสดงออกด้วยตนเอง และแสดงออกอย่างชื่นชม ภาคภูมิใจและสง่างาม การประเมินคุณลักษณะนี้ อาจจะใช้เครื่องมือวัดเพื่อประเมินหลาย ๆ เครื่องมือ เช่น เครื่องมือวัดให้ผู้เรียนวัดตนเอง ปรับปรุงตนเอง

๕) วัดผลปลายภาคเรียน โดยดำเนินการตามแผนงานการสอนตามที่กลุ่มโรงเรียนกำหนด

ตารางการประเมินผลการเรียน

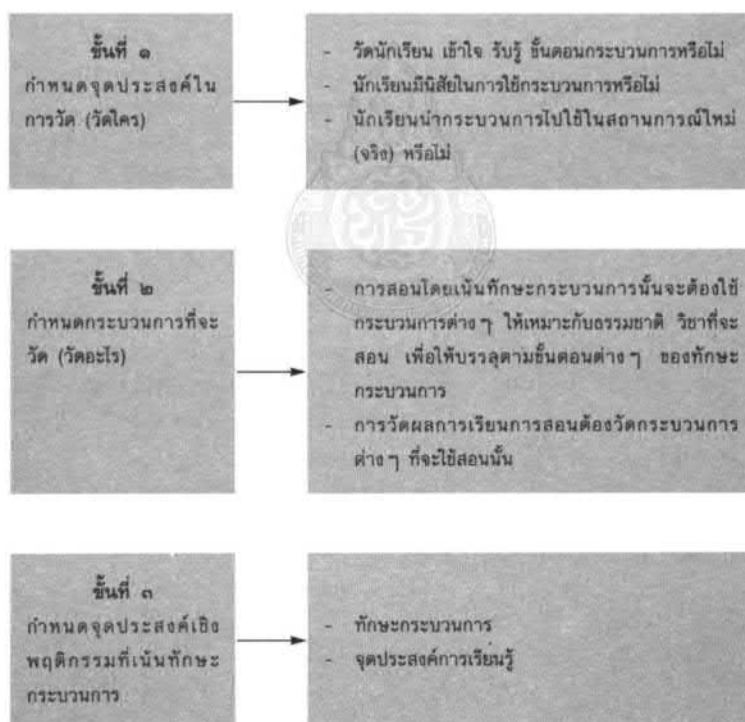
ระดับผลการเรียน	ความหมาย	ช่วงคะแนนเป็นร้อยละ (โดยประมาณ)
๔	- ผลการเรียนดีมาก	๘๐ - ๑๐๐
๓	- ผลการเรียนดี	๗๐ - ๗๙
๒	- ผลการเรียนปานกลาง	๖๐ - ๖๙
๑	- ผลการเรียนผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด	๕๐ - ๕๙
๐	- ผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ	๐ - ๔๙

ร	- ร้องการตัดสินหรือยังตัดสินไม่ได้
มส	- ไม่มีสิทธิ์เข้ารับการประเมินผลปลายภาคเรียน
ผ	- ผ่านเกณฑ์การประเมินโดยมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของเวลาทั้งหมดที่จัดกิจกรรมของแต่ละภาคเรียน และผ่านจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรมตามที่กำหนด
มผ	- ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินโดยมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ถึงร้อยละ ๘๐ ของเวลาทั้งหมดที่จัดกิจกรรมของแต่ละภาคเรียน และไม่ผ่านจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรมตามที่กำหนด
มก	- เรียนโดยไม่นับหน่วยการเรียนรู้ มีเวลาเรียนครบร้อยละ ๘๐ ของเวลาเรียนทั้งหมด

- หมายเหตุ**
๑. อักษร “ร” “มส” “มก” ถือว่าเป็นผลการเรียน ไม่ใช่ระดับผลการเรียน
  ๒. ผลการเรียน “ร” หมายถึงผลการเรียนที่ผู้เรียนไม่ได้เข้าสอบกลางภาคเรียน หรือไม่ได้สอบปลายภาคเรียน หรือไม่ได้ส่งผลงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ หรือมีเหตุสุดวิสัยที่ทำให้ประเมินผลการเรียนไม่ได้
  ๓. กรณีที่ผู้เรียนได้รับผลการเรียน “ร” เพราะไม่ได้ส่งผลงานนั้น จะต้องได้รับความเห็นชอบจากหัวหน้าสถานศึกษา

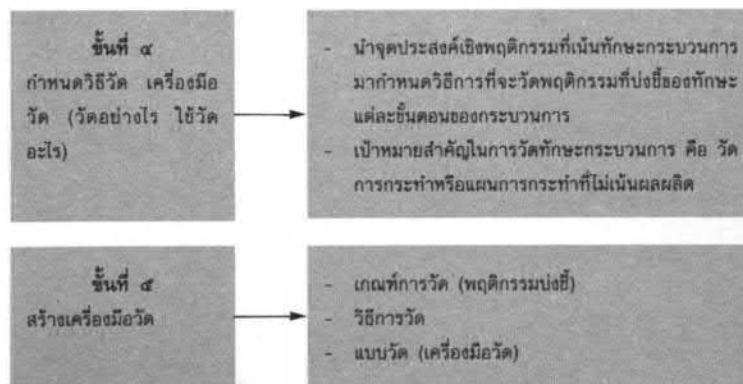
ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวัดทักษะกระบวนการ

๑. กำหนดจุดประสงค์ในการวัด (วัดใคร)
๒. กำหนดกระบวนการที่จะวัด (วัดอะไร)
๓. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่เน้นทักษะกระบวนการ
๔. กำหนดวิธีวัด เครื่องมือวัด (วัดอย่างไร ใช้อะไรวัด)
๕. สร้างเครื่องมือวัด

ตัวอย่าง การกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่เน้นทักษะกระบวนการ

จุดประสงค์การเรียนรู้	ทักษะกระบวนการ	จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ที่เน้นทักษะกระบวนการ
นำวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์ งานศิลปะด้วยความชื่นชม และเห็นคุณค่า	๑. การสร้างความตระหนัก - บอกความจำเป็น - บอกประโยชน์ ๒. คิดวิเคราะห์วิจารณ์ - อธิบายวิธีการเลือก สรรหาวัสดุ ๓. การสร้างทางเลือก - ออกแบบหลายๆ รูปแบบ	๑.๑ บอกความจำเป็นของ การหมุนเวียนเศษวัสดุ นำกลับมาใช้ใหม่ได้ ๑.๒ บอกประโยชน์ของการ สร้างสรรค์งานศิลปะ จากเศษวัสดุได้ ๒.๑ สามารถจำแนกเศษ วัสดุเหลือใช้ เพื่อนำ มาสร้างสรรค์งาน ศิลปะได้ ๓.๑ ออกแบบงานศิลปะ จากวัสดุเหลือใช้ได้ อย่างน้อย ๓ แบบ

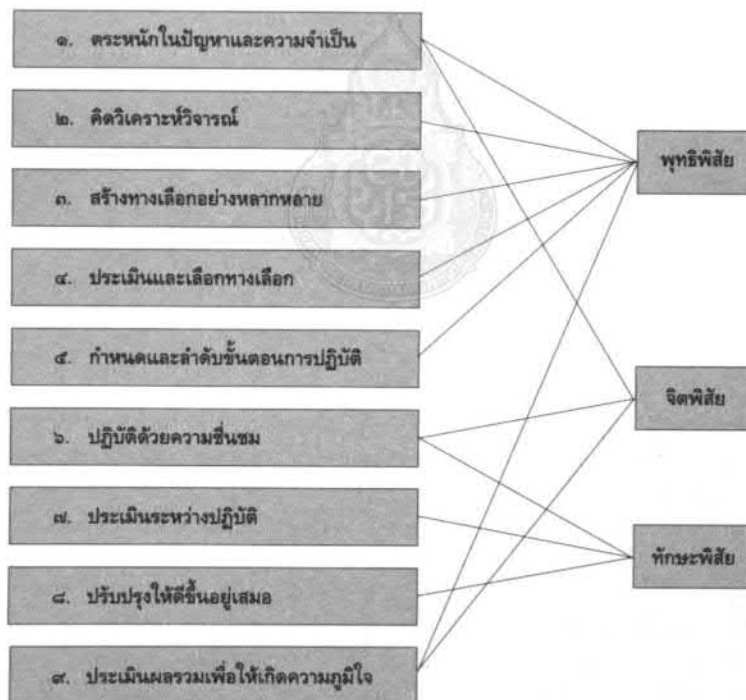

แนวทางการประเมินผลที่เน้นทักษะกระบวนการ

การจัดการเรียนการสอนทุกวิชานั้น มุ่งหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนใน ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านพุทธิพิสัย เน้นพัฒนาการทางด้านความรู้ ความเข้าใจ
๒. ด้านจิตพิสัย เน้นพัฒนาการทางด้านความรู้สึก และความชื่นชม
๓. ด้านทักษะพิสัย เน้นพัฒนาการทางด้านปฏิบัติ

ถ้านำความหมายของพัฒนาการทั้ง ๓ ด้าน มาวิเคราะห์จะเห็นว่า พัฒนาการทั้ง ๓ ด้านนี้ ได้เข้ามาผสมผสานอยู่ในทักษะกระบวนการ ๙ ขั้นตอน ดังนี้

ข้อควรคำนึงในการที่ครูจะวัดทักษะกระบวนการ

๑. เมื่อครูสอนให้นักเรียนเกิดทักษะกระบวนการ แต่ยังไม่วัดผลแบบเดิม ครูจะไม่สามารถตรวจสอบผลการสอนของตนได้ว่าบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่
๒. ถ้าครูไม่สอนให้เกิดทักษะกระบวนการก็ไม่สามารถวัดทักษะกระบวนการได้ การเรียนการสอนก็สามารถทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และนำไปใช้จนคิดเป็นนิสัยได้ตามเป้าหมายของหลักสูตร

การสร้างเครื่องมือวัดการใช้กระบวนการ

๑. วัดการตระหนักในปัญหาและความจำเป็น

ลักษณะของข้อคำถาม

ควรเป็นข้อคำถามด้านความคิดเห็น ความรู้สึกของผู้เรียนเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในสิ่งที่จะต้องเรียนรู้หรือปฏิบัติ เช่น

๑. ศิลปะมีความสำคัญที่จำเป็นต่อชีวิตอย่างไร
๒. มีความจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องนำเศษวัสดุมาสร้างสรรค์งานศิลปะ
๓. มีผลดีที่ได้จากการเรียนตกแต่งห้องเรียนให้สะอาด เรียบร้อย และสวยงามอย่างไร
๔. ผลเสียที่ไม่ได้ฝึกออกแบบตัวอักษรมีอะไรบ้าง

๒. วัดการคิดวิเคราะห์วิจารณ์

ในขั้นตอนนี้ควรเป็นประเด็นปัญหา หรือการสร้างสถานการณ์จริง หรือจำลองให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์หาเหตุผลและหาข้อมูลมาเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาและตัดสินใจที่จะปฏิบัติหรืองดเว้น เช่น นำตัวอย่าง ผลงานศิลปะ หลากๆ รูปแบบมาให้นักเรียนดู แล้วตั้งประเด็นให้วิเคราะห์วิจารณ์ด้านรูปแบบ ด้านโครงสร้าง ด้านกรรมวิธี ความแตกต่าง และความเหมือนด้านคุณภาพของผลงาน

๓. สร้างทางเลือกหรือวิธีแก้ปัญหา

ขั้นตอนนี้ควรเป็นขั้นตอนที่ครูสร้างสถานการณ์จริงให้นักเรียนปฏิบัติ เช่น การให้ลงมือปฏิบัติในการทำงาน ผู้เรียนจะต้องมีขั้นตอนในการปฏิบัติ เช่น การออกแบบหลายๆ รูปแบบ

การเลือกวัสดุที่จะนำมาใช้ ขั้นตอนในการปฏิบัติว่าควรจะมีวิธีการอย่างไรบ้าง ซึ่งการวัดในขั้นตอนนี้ อาจใช้ได้ทั้งแบบสังเกต ข้อทดสอบ หรือสอบถาม การปฏิบัติงานก็ได้ เช่น

- ถามเกี่ยวกับขั้นตอนในการทำงาน
- ถามเกี่ยวกับการเลือกวิธีการที่นำมาใช้ในการทำงาน

๔. ประเมินและเลือกทางเลือก

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ควรวัดต่อเนื่องจากการทำงานของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ในการทำงานแล้ว นักเรียนจะต้องตัดสินใจเลือกรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งมาปฏิบัติ การตัดสินใจเลือก ที่จะปฏิบัตินั้น ผู้เรียนจะต้องมีเหตุผลในการตัดสินใจ ดังนั้นการวัดขั้นตอนนี้จึงน่าจะเป็นการซักถาม หรือสัมภาษณ์ หรือให้นักเรียนเขียนถึงเหตุผลในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติงาน เช่น

- ถามถึงเหตุผลในเรื่องของรูปแบบ
- ถามถึงเหตุผลในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์
- ถามถึงเหตุผลในเรื่องของขั้นตอนในการปฏิบัติ

๕. กำหนดและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงาน

เครื่องมือวัดขั้นตอนนี้ควรเป็นแบบสังเกตพฤติกรรมว่าผู้เรียนเมื่อตัดสินใจเลือกงานที่ ปฏิบัติงานแล้ว ได้วางแผนการปฏิบัติงานตามขั้นตอนอย่างไร หรืออาจใช้แบบสอบถาม ข้อทดสอบก็ได้ เพื่อจะได้คำตอบ

- มีขั้นตอนการทำงานอย่างไร
- มีขั้นตอนใดบ้างที่ไม่สามารถปฏิบัติได้เป็นไปตามขั้นตอนที่วางไว้
- มีขั้นตอนใดที่พิจารณาเห็นว่าควรจะดำเนินการเป็นลำดับแรกและลำดับสุดท้าย

๖. ปฏิบัติตามวิธีที่เลือก

ขั้นตอนนี้การวัดควรเป็นลักษณะแบบสังเกตว่าผู้เรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนจริงหรือไม่ ปฏิบัติได้ผลหรือไม่ ในการปฏิบัติงานนี้มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร ควรใช้แบบสังเกตพฤติกรรม

๗. ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขด้วยตนเอง

ขั้นตอนนี้วิธีที่เหมาะสมคือการใช้แบบสังเกตว่า ในระหว่างการทำงานตามขั้นตอนนั้น เมื่อมีอุปสรรคปัญหาเกิดขึ้น ผู้เรียนมีวิธีแก้ไขปรับปรุงอย่างไร แต่ถ้าจะใช้แบบทดสอบหรือตั้งคำถามก็ สามารถใช้ได้ ซึ่งควรเป็นคำถามเกี่ยวกับ

- ขั้นตอนใดที่มีอุปสรรคปัญหา

- มีวิธีการแก้ไขอุปสรรคปัญหาขึ้นต่อนั้น ๆ อย่างไร
- ในระหว่างปฏิบัติงานมีขั้นตอนใดที่ค้นพบว่าวิธีการที่ดีกว่าตามขั้นตอนที่วางไว้

๘. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

เครื่องมือวัดขั้นตอนนี้จะให้ผลดี ผู้สอนต้องให้งานทำเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ในการปฏิบัติงานจริง ผู้เรียนจะค้นพบหรือหาแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาวิธีการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งเครื่องมือวัดก็ควรเป็นแบบสังเกต แต่ถ้าผู้เรียนไม่ได้ทำงานเพิ่มขึ้น เครื่องมือวัดก็ควรเป็นข้อทดสอบ ซึ่งอาจเป็นข้อทดสอบเกี่ยวกับ

- มีขั้นตอนใดที่เห็นว่าควรได้รับการพัฒนา
- ถ้าผลิตงานชิ้นต่อไปจะพัฒนางานอย่างไรบ้าง เช่น พัฒนาด้านรูปแบบ พัฒนาด้าน

ขั้นตอนการสร้างสรรค์งาน พัฒนาด้านวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ และพัฒนาด้านคุณภาพ เป็นต้น

๙. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนจะต้องนำผลการประเมินทั้งหมดสรุปให้ผู้เรียนทราบถึงการพัฒนาของตัวนักเรียน พร้อมทั้งให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้เรียนที่จะพัฒนาความก้าวหน้าของตนเองด้วยความภาคภูมิใจ เช่น ให้นักเรียนเขียนบรรยายหรือออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน ถึงความคิดสร้างสรรค์ของตนเองที่แฝงอยู่ในผลงานศิลปะ

แนวทางการประเมินผลที่เข้าสู่ระดับมาตรฐานสากล โดยเน้นตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางศิลปะปัจจุบัน ๔ แกน คือ อีกระบบหนึ่งที่จะช่วยเสริมคุณค่าให้กับการประเมินผลข้างต้น อันจะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการครบถ้วน ทั้งเหตุผลและอารมณ์ ได้แก่ แกนสุนทรียศาสตร์ แกนศิลปวิจารณ์ แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ และแกนศิลปปฏิบัติ เช่น วัดการตระหนักในปัญหาและความจำเป็นดังนี้

- แกนที่ ๑ ศิลปะมีความงามอย่างไรต่อชีวิต (แกนสุนทรียศาสตร์)
- แกนที่ ๒ เศษวัสดุที่นำมาสร้างศิลปะ มีความเหมาะสมอย่างไรบ้าง (แกนศิลปวิจารณ์)
- แกนที่ ๓ การตกแต่งห้องให้สะอาดเรียบร้อย มีตัวอย่างให้เห็นได้จากที่ใดบ้าง (แกนประวัติศาสตร์ศิลป์)
- แกนที่ ๔ การออกแบบตัวอักษรที่ดี มีเคล็ดลับ หรือเทคนิคอย่างไรบ้าง (แกนศิลปปฏิบัติ)

ตัวอย่างจุดประสงค์การเรียนรู้
รายวิชาศิลปะกับชีวิต ๓ รหัส ศ ๒๐๓
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ภาคเรียนที่ ๑

จุดประสงค์ปลายทาง

สามารถนำความรู้ทางศิลปะไปจัดภาพองค์ประกอบศิลป์ได้อย่างอิสระและอธิบายงานศิลปะได้ พร้อมทั้งมีความรู้เรื่องการร้องเพลงไทย เพลงสากล และการขับร้องประสานเสียง การบรรเลงเพลง และการแสดงออกทางด้านนาฏศิลป์การร่ายวงมาตรฐานได้

จุดประสงค์นำทาง

๑. สามารถบอกลักษณะและการจัดองค์ประกอบศิลป์และสามารถจัดภาพองค์ประกอบศิลป์ได้ (๒ คาบ)
๒. สามารถสร้างสรรค์ผลงานองค์ประกอบศิลป์ได้อย่างอิสระและถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกให้ผู้อื่นเข้าใจได้ (๒ คาบ)
๓. สามารถนำประสบการณ์จากการพบเห็นมาสร้างงานศิลปะตามจินตนาการได้ (๓ คาบ)
๔. สามารถวิจารณ์งานศิลปะในด้านความงาม ความรู้สึกและคุณค่าของศิลปะอย่างมีหลักการและยอมรับการวิจารณ์พร้อมข้อเสนอแนะทางศิลปะได้ (๒ คาบ)
๕. สามารถบอกความแตกต่างประเภทของเพลงได้ (๑ คาบ)
๖. สามารถขับร้องเพลงตามเสียงดนตรีได้อย่างถูกต้อง (๒ คาบ)
๗. สามารถนำความรู้จากการร้องเพลงไปใช้กับเพลงร่ายวงมาตรฐานได้ถูกต้อง (๒ คาบ)
๘. สามารถปฏิบัติทำประกอบเพลงร่ายวงมาตรฐานได้ถูกต้อง (๒ คาบ)
๙. สามารถอธิบายและปฏิบัติทำร่าย นาฏยศัพท์ตามที่กำหนดได้ (๒ คาบ)

อัตราส่วนคะแนน ระหว่างภาคเรียนกับปลายภาคเรียนคือ ๗ : ๓

ตัวอย่างจุดประสงค์การเรียนรู้
รายวิชาศิลปะกับชีวิต ๔ รหัส ศ ๒๐๔
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ภาคเรียนที่ ๒

จุดประสงค์ปลายทาง

สามารถนำรูปแบบจากธรรมชาติมาออกแบบโดยวิธีการลดตัดทอนหรือเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความงาม และนำหลักการออกแบบไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันพร้อมทั้งสามารถปฏิบัติการขับร้องเพลงตามความถนัดและแสดงออกทางการขับร้องพร้อมการบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบการร้องได้

จุดประสงค์นำทาง

๑. สามารถนำรูปแบบจากธรรมชาติมาตกแต่ง ตัดทอน เพิ่มเติม ในการออกแบบได้ (๓ คาบ)
๒. สามารถนำหลักการออกแบบเบื้องต้นมาประยุกต์ใช้กับธรรมชาติที่มีอยู่ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ได้ (๒ คาบ)
๓. สามารถนำรูปแบบจากผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มารวบรวม เพื่อค้นหาแนวความคิดในการออกแบบใหม่ขึ้นได้ (๒ คาบ)
๔. สามารถนำวัสดุเหลือใช้มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบได้ และมีประโยชน์กับชีวิตประจำวันได้ (๓ คาบ)
๕. สามารถบอกความรู้สึกจากการฟังเพลง ขับร้องเพลง และบรรเลงเพลงได้ (๒ คาบ)
๖. สามารถขับร้องเพลงประเภทต่างๆ เช่น เพลงพิธี เพลงปลุกใจ เพลงประสานเสียง (๒ คาบ)
๗. สามารถปฏิบัติการร่ำประกอบเพลงปลุกใจได้ (๓ คาบ)
๘. สามารถวิจารณ์และหาข้อบกพร่องมาปรับปรุงในการขับร้องและพ็อนรำของกลุ่มได้ (๓ คาบ)

อัตราส่วนคะแนน ระหว่างภาคเรียนกับปลายภาคเรียนคือ ๗ : ๓

๑.๘ แหล่งวิทยาการทางทัศนศิลป์

๑. สถาบันการศึกษาทางด้านศิลปะ เช่น คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตเพาะช่าง วิทยาลัยช่างศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฯลฯ
๒. พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์แห่งชาติ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมประจำจังหวัดต่างๆ ศูนย์ศิลปะของเอกชน เช่น ศูนย์ศิลปะประเทือง เอมเจริญ ศูนย์ศิลปะปรีชา เกาทอง ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ สาขาผ่านฟ้า ฯลฯ
๓. งานแสดงนิทรรศการศิลปกรรมในโอกาสต่างๆ ซึ่งจัดแสดงในหอศิลป์ และห้องนิทรรศการของโรงแรม และสถาบันต่างๆ อาทิ หอศิลป์บริติชเคาท์ซิล ห้องอาหารทวองเฮาส์ หอศิลปวัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏ ๓๖ แห่ง หอศิลป์สวนดุสิต หอศิลป์จันทร์เกษม
๔. บริษัท ห้างร้าน โรงงาน และสถานประกอบการด้านศิลปะ เช่น บริษัทรับออกแบบโฆษณา โรงพิมพ์ซิลค์สกรีน ร้านรับเขียนป้ายโฆษณา ฯลฯ
๕. หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดประชาชน ร้านหนังสือ ฯลฯ

๒.๑ จุดมุ่งหมายของคู่มือครู

๑. เพื่อช่วยครูให้สอนวิชานาฏศิลป์ได้ถูกต้องตามหลักสูตรและเนื้อหาในหนังสือเรียน ศิลปศึกษา ศ. ๒๐๓ - ศ. ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

๒. เพื่อช่วยครูให้รู้จักและเข้าใจถึงความสำคัญของวิชานาฏศิลป์ยิ่งขึ้น นาฏศิลป์เป็นแหล่งรวมศิลปะต่าง ๆ หลายประเภท ศิลปะแต่ละประเภทกระทำด้วยความประณีตสูง เพราะศิลปะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชาติที่มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต้องมีศิลปะไว้ประจำชาติของตน

๓. เพื่อให้ครูได้ตระหนักและได้มีส่วนร่วมในการดำรงและรักษาไว้ซึ่งศิลปะและวัฒนธรรมไทย

๔. เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้ครูมีความสนใจในศิลปะ รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่ดีให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับชีวิตประจำวัน

๕. เพื่อให้ครูทราบถึงเนื้อหาสาระสำคัญ กิจกรรมในบทเรียนเพื่อฝึกฝนและเตรียมสื่อการเรียนต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า ก่อนที่นำไปสอนนักเรียน ทั้งนี้เพื่อครูจะได้มีความมั่นใจและความพร้อมในการที่จะสอนนักเรียน

๖. เพื่อเป็นแนวทางให้ครูได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการ

๗. เพื่อเสนอแนะแนวการสอน ขั้นตอนการสอน ตัวอย่างแผนการสอน เทคนิควิธีสอน แนวทางในการสอน และหลักการประเมินผลการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๓๓)

๒.๒ สาระสำคัญของวิชานาฏศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ได้กำหนดสาระสำคัญของวิชานาฏศิลป์ไว้ดังนี้

๑. **รู้จักและชื่นชมการแสดงนาฏศิลป์** การที่จะรู้จักและชื่นชมการแสดงนาฏศิลป์จำเป็นต้องต้องทราบถึงปัญหาและสามารถแก้ปัญหาได้โดยเรียนรู้เรื่องมารยาทของผู้เข้าชม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น สิ่งพึงปฏิบัติของผู้ชมเริ่มตั้งแต่ตัดสินใจเข้าชมว่าจะต้อง

ปฏิบัติตนอย่างไร ควรไปถึงที่แสดงก่อนเวลาเท่าไร ควรเข้านั่งประจำที่ก่อนเวลาแสดงกี่นาที อ่าน
 สู้จับตาดูเพื่อทำความเข้าใจเนื้อเรื่องและจุดประสงค์ พิจารณาสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา ทางเข้าออก
 จุกเงิน ห้องสุขา ตลอดจนการปฏิบัติตนตั้งแต่การแสดงเริ่มขึ้นจนถึงจบการแสดงและหลังจากจบการ
 แสดงซึ่งควรจะมีระเบียบสาระที่ได้รับว่าได้อะไรบ้างจากการแสดง

๒. **ประเภทของนาฏศิลป์ไทย** รูปแบบของนาฏศิลป์ไทยมีหลายประเภท แต่ที่สำคัญประกอบ
 ด้วยโขน ละคร และการแสดงพื้นเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เสนอเฉพาะเรื่องของการแสดง
 ละคร ละครแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ละครโนรา-ชาตรี ละครนอกและละครใน ละครทั้ง ๓
 ประเภทนี้เป็นลักษณะของละครว่าแบบโบราณที่มีมาอย่างน้อยไม่ต่ำกว่าสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย
 ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับปรุงรูปแบบของละครขึ้นใหม่อีก
 ๓ ประเภท ได้แก่ ละครพันทาง ละครดึกดำบรรพ์ และละครเสภา

นอกจากละครที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ดังกล่าวแล้ว ยังมีละครที่มุ่งด้านศิลปะการร้องเป็นหลัก ได้แก่
 ละครร้องแบบกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ละครสังคีต ละครร้องประกอบดนตรีสากล ซึ่งพัฒนามา
 จากละครร้องแบบกรมพระนราฯ และลิเก ซึ่งเป็นการแสดงที่มีแนววิธีการดำเนินเรื่องคล้ายกับละคร
 แต่มีการขับร้องที่รวดเร็วกว่าละคร

๓. **เพลงพื้นเมือง** เป็นเพลงที่ชาวบ้านในท้องถิ่นประดิษฐ์แบบแผนการร้องเพลงไปตามความ
 นิยมและสำเนียงภาษาพูดที่แตกต่างกัน นิยมร้องกันในเวลาเทศกาลต่าง ๆ ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
 เสนอเพลงเรือ ซึ่งนิยมเล่นกันในฤดูน้ำมาก นำเสนอการเล่นเพลงเรือพร้อมกับรูปแบบการเล่นและการ
 แต่งกาย

๔. **ร่างมาตรฐาน** เป็นการร่วที่กำหนดแบบแผนทำซ้ำไว้เป็นมาตรฐาน โดยนำทำซ้ำแม่บท
 ของนาฏศิลป์ไทยที่เป็นแบบมาตรฐานมากำหนดไว้ในทำร่างมาตรฐานทั้งหมด ๑๐ เพลง แต่ละเพลง
 มีทำซ้ำประจำ เนื้อร้องใช้ถ้อยคำสุภาพเหมาะกับทุกเพศทุกวัย มุ่งเน้นวัฒนธรรมของชาติในระดับชั้น
 มัธยมศึกษาปีที่ ๒ เสนอ ๒ เพลง คือ รำซิมมรา และเพลงคืนเดือนหงาย พร้อมเสนอแนะทำซ้ำและ
 การแต่งกาย

๕. **เพลงปลุกใจ** เป็นเพลงที่มีเนื้อร้อง ทำนอง จังหวะและลีลาคึกคักเร้าใจ เหมาะที่จะใช้
 ปลุกใจให้เกิดความรัก ความสามัคคีและการรวมพลังได้เป็นอย่างดี ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
 เสนอเพลง “รักกันไว้เถิด” พร้อมเสนอแนะทำประกอบเพลง การแต่งกาย โอกาสที่แสดงและ
 ความหมายของเพลง

๒.๓ ความรู้พื้นฐานและแนวทางการสอน

การสอนวิชาศิลปะกับชีวิตในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ นี้ ครูจะต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ในการชมการแสดงดนตรี ภาพยนตร์และนาฏศิลป์ เพื่อเป็นข้อมูลในการกระตุ้นให้นักเรียนคิดทบทวนถึงประสบการณ์เรื่องลักษณะของละครประเภทต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบกับ “ลิเก” ซึ่งเป็นเนื้อหาสำคัญที่ต้องการเน้นในระดับนี้

แนวทางในการสอน

๑. ครูควรสอนโดยอาศัยประสบการณ์ตรงของครู ในการชมการแสดงดนตรี ภาพยนตร์ หรือนาฏศิลป์ ในขณะเดียวกันก็ให้นักเรียนสร้างประสบการณ์ร่วมทบทวนถึงสิ่งที่นักเรียนเคยพบเห็น
๒. ครูเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนคิดและแบ่งกลุ่มอภิปรายเกี่ยวกับความพึงพอใจ และความว่าคาบอยู่ในขณะชมการแสดงว่ามาจากสาเหตุอะไรบ้าง และนักเรียนมีข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร
๓. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำปัญหาที่ได้อภิปรายนั้นเขียนเป็นรายงานในหัวข้อ
  - ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะชมการแสดงหรือ
  - มารยาทในการชมการแสดง ฯลฯ
๔. ในการเปรียบเทียบละครว่าลิเกนั้นควรหาวิธีที่คนให้นักเรียนดูประกอบการเรียน และให้นักเรียนสังเกต จดบันทึก ขณะชมและอภิปราย สรุปร่วมกัน เป็นการระดมความคิดถึงลักษณะของละครแต่ละประเภทและลิเก หลังจากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบ
๕. หัวข้อในการเปรียบเทียบนั้น ครูควรกำหนดให้ชัดเจน เช่น
  - ลักษณะการแต่งกาย
  - การดำเนินเรื่อง
  - เรื่องที่นิยมแสดง
  - ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง
  - ลักษณะเฉพาะที่เห็นได้ชัดเจน
๖. การสอนเพลงพื้นเมือง รวบรวมมาตรฐานและเพลงปลุกใจนั้น สื่อการสอนที่สำคัญคือ วิดีทัศน์ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ เกิดจินตนาการในการแปรแถว ในการแต่งกายที่แตกต่างเกิดความรักและทอแหวนในศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของการแต่งกาย สีสันท่าทาง ที่นุ่มนวลงดงาม บ่งบอกถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรม มารยาทในการแสดง

๒.๔ เทคนิควิธีสอน

ศิลปะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชาติ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต้องมีศิลปะเป็นของตนเอง สิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับศิลปะแล้ว สิ่งนั้นย่อมนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศชาติ ศิลปะเป็นเครื่องแสดงออกถึงความเป็นอารยะของชาติ ศิลปะและวัฒนธรรมจะเจริญรุ่งเรืองได้ก็ต้องอาศัยประชาชน มีใจรักศิลปะ เข้าใจและรู้ซึ่งในคุณค่าของศิลปะด้วยการสอนนาฏศิลป์ นอกจากครูผู้สอนจะต้องมีความรู้พื้นฐานในเรื่องของนาฏศิลป์แล้ว ครูจะต้องมีประสบการณ์และมีใจรักในงานศิลปะอยู่ในหัวใจและคอยกระตุ้นปลุกฝังให้นักเรียนเกิดความรักและหวงแหนในศิลปะและวัฒนธรรมไทยมากกว่าที่จะแสดงออกถึงวัฒนธรรมตะวันตก ล้มเลิกความคิดจากในอดีตที่ว่า การเรียนนาฏศิลป์เป็นวิชาเดินกินรำกัน ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความละอายที่จะเรียน ผิดกับในปัจจุบันวิชานาฏศิลป์เป็นวิชาที่ให้ประโยชน์กับผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงนั้น ทำให้ผู้เรียนนำไปประกอบอาชีพได้อย่างสบาย เช่น เป็นครู เป็นศิลปิน เป็นนักร้อง ส่วนทางอ้อมนั้นทำให้ผู้เรียนมีบุคลิกดี รูปร่างสง่าผ่าเผย มีจิตใจร่าเริงแจ่มใส เป็นการยอมรับในสังคมว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถ ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรจะมีหลักในการสอนดังนี้

๑. สอนให้นักเรียนกล้าแสดงออก ตามความเข้าใจและจินตนาการโดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะให้คำปรึกษา เป็นการฝึกนักเรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์

๒. การสอนนาฏศิลป์นั้น ครูผู้สอนต้องมีการมโนเร็นเร็งแจ่มใส หน้าตายิ้มแย้ม ไม่บึ้ง และมีอารมณ์ร่วมกับเด็กตลอดเวลา ไม่แสดงอาการเบื่อหน่ายวิชานาฏศิลป์ให้นักเรียนเห็น จะทำให้นักเรียนได้ภาพพจน์ที่ไม่ถูกต้องทำให้ไม่ชอบวิชานาฏศิลป์ไป เพราะฉะนั้นครูจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าประโยชน์ของนาฏศิลป์

๓. การสอนนาฏศิลป์นั้น ครูต้องคอยระมัดระวังอย่าให้มีช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียน โดยส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงออก เมื่อแสดงได้ถูกต้องเป็นที่พอใจ ควรมีการให้รางวัลหรือพูดชมเชยในความสามารถ เมื่อแสดงได้ไม่ถูกต้องก็ไม่ควรพูดจาให้หมดกำลังใจหรือดูว่า แต่ให้กำลังใจโดยสนับสนุนให้ทำบ่อยๆ หลีกเลี่ยงให้เด็กกลัวแสดง เด็กจะกล้าแสดงออกและไม่อาย

๔. ครูต้องไม่ยึดรูปแบบการสอนแบบเก่า ที่ครูเป็นผู้คิดให้ฝ่ายเดียว แต่ในการสอนแบบใหม่นี้ครูเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในบางโอกาสเพื่อฝึกให้เด็กได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในสิ่งดีงาม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

๕. บูรณาการวิชานาฏศิลป์กับวิชาอื่นๆ ครูควรนำวิชานาฏศิลป์ไปสัมพันธ์กับการเรียนวิชาต่างๆ เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ สังคม พลศึกษา รวมทั้งนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น นำความรู้ที่ได้เรียนมาไปแสดงในโอกาสต่างๆ โดยครูให้คำปรึกษากับนักเรียน

๖. ชี้นำให้นักเรียนไปค้นคว้าความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะจากแหล่งต่างๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ข่าวสารต่างๆ ชมการแสดงตามโรงละครต่างๆ โดยครูต้องมี

ประสบการณ์ในการชมการแสดงดนตรี ภาพยนตร์และนาฏศิลป์มาก่อน เพื่อเป็นข้อมูลในการกระตุ้นให้นักเรียนคิดทบทวนถึงประสบการณ์ที่นักเรียนเคยพบเห็นมาในขณะชมการแสดงต่าง ๆ เพื่อนำไปปรับในการเรียนด้วยตนเอง

๗. ปลุกฝังชี้แนะให้นักเรียนเห็นถึงความดี ความงาม ความไพเราะ ความมีคุณค่าจนนักเรียนค่อย ๆ ซึมซับจนเกิดความซาบซึ้งด้วยตนเองโดยไม่บังคับ

การสอนในลักษณะนี้ เป็นการนำเข้าสู่การเรียนรู้ที่เป็นแบบแผน กระบวนการให้อิสระกับนักเรียนโดยครูเป็นผู้คอยควบคุม ชี้แนะและให้กำลังใจ นักเรียนก็จะเรียนด้วยความมั่นใจ เชื่อมมั่นในตน กล้าแสดงออก กล้าคิดกล้าทำ เน้นให้คิดเป็นและทำเป็นด้วย

๒.๕ ตัวอย่างแผนการสอน

แผนการสอนเรื่อง ลักษณะของละครว่า

สาระสำคัญ นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะการรำว่าที่มีลักษณะวิจิตรงดงาม ซึ่งหล่อหลอมจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมหลายด้าน

- จุดประสงค์
๑. ให้รู้จักรูปแบบละครของไทย
  ๒. บอกลักษณะละครโนรา - ชาตรีได้
  ๓. บอกลักษณะละครนอกได้
  ๔. บอกลักษณะละครในได้

เนื้อหา ละครว่าแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. **ละครโนรา - ชาตรี** เป็นละครที่เชื่อกันว่า เป็นต้นแบบของละครว่าทุกชนิด นิยมแสดงเรื่องมโนห์รา และเรื่องรณเภาไชยผู้แสดงไม่มาก ใช้วงปี่พาทย์ชาตรีบรรเลงประกอบการแสดง

๒. **ละครนอก** เป็นละครที่มุ่งความสนุกสนานเป็นสำคัญ สามารถแสดงบทตลกและนอกบทได้ โดยไม่คำนึงถึงระเบียบประเพณี แต่ดั้งเดิมผู้แสดงเป็นชายล้วน ในปัจจุบันมีหญิงเข้าร่วมแสดงด้วย ดำเนินเรื่องรวดเร็วใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า บรรเลงประกอบการแสดง เรื่องที่เฝ้านแสดง เล่นได้ทุกเรื่อง ยกเว้น อีเหนา อุณรุท และรามเกียรติ์ ส่วนใหญ่เรื่องที่เล่นเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ แต่ก็มีบ้างเหมือนกันที่เป็นเรื่องของชาวบ้านธรรมดา เช่น เรื่องไกรทอง

๓. **ละครใน** กำเนิดในเขตพระราชฐานชั้นใน เป็นการแสดงละครที่มุ่งศิลปะการรำว่าเป็นสำคัญ ไม่คำนึงถึงการดำเนินเรื่อง ยึดถือระเบียบประเพณีเคร่งครัด ไม่นิยมแสดงบทตลก และเนื่องจากเกิดขึ้นในฝ่ายใน ผู้แสดงจึงเป็นหญิงล้วน ใช้เพลงขับร้องที่นุ่มนวล เดิมใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า บรรเลงประกอบการแสดง ต่อมาใช้วงปี่พาทย์เครื่องคู่หรือเครื่องใหญ่ เรื่องที่นิยมแสดงมีเพียง ๓ เรื่อง

คือ อีเหนา อุณรุท และรามเกียรติ์

ละครทั้ง ๓ ประเภท ดังกล่าว เป็นลักษณะของละครรูปแบบโบราณที่มีมาอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย

กิจกรรมการสอน

๑. นำเข้าสู่บทเรียน โดยพูดถึงสาระสำคัญของนาฏศิลป์ไทยที่มีอยู่หลายประเภท เพื่อให้ นักเรียนตระหนักถึงวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของไทย

๒. ให้นักเรียนดูละครโนรา - ชาตรี ละครนอก ละครในจากวีดิทัศน์และบันทึกลักษณะเด่น ของละครที่นักเรียนดู

๓. ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายลักษณะของละครแต่ละประเภทในหัวข้อ

- ลักษณะการแต่งกาย
- เรื่องที่แสดง
- คนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง
- การดำเนินเรื่อง
- ลักษณะฉาก
- ลักษณะเฉพาะที่เห็นได้ชัด ฯลฯ

๔. ครูคอยกระตุ้นให้นักเรียนระดมความคิดและคอยเสริมแรงเป็นระยะเพื่อให้นักเรียนเกิด ความเชื่อมั่นในตนเอง กล่าวแสดงออก

๕. แบ่งกลุ่มเขียนรายงาน ลักษณะของละครแต่ละประเภท นำมาส่งในการเรียนครั้งต่อไป โดยให้นักเรียนกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานเอง

๖. การส่งรายงาน ให้นักเรียนสำรวจหาข้อบกพร่องของรายงาน และแก้ไขให้เรียบร้อย ก่อนส่ง เป็นการฝึกการประเมินผลด้วยตนเองระหว่างปฏิบัติ

๗. ท้ายชั่วโมง ครูจัดทัศนัยอีกครั้ง โดยให้นักเรียนจดบันทึกรายละเอียดปลีกย่อยโดยครั้งนี้ดูเป็นกลุ่ม

๘. กิจกรรมเสนอแนะ เป็นการบ้านงานเดี่ยว ให้นักเรียนบอกชื่อตัวละครสำคัญจากละครเรื่อง

ต่าง ๆ

มโนห์รา	๑.	๒.	๓.	๔. ....
รุดเสน	๑.	๒.	๓.	๔. ....
สังข์ทอง	๑.	๒.	๓.	๔. ....
ไกรทอง	๑.	๒.	๓.	๔. ....
อีเหนา	๑.	๒.	๓.	๔. ....
พระลอ	๑.	๒.	๓.	๔. ....
พระอภัยมณี	๑.	๒.	๓.	๔. ....
ราชาธิราช	๑.	๒.	๓.	๔. ....
รามเกียรติ์	๑.	๒.	๓.	๔. ....

สื่อและวัสดุอุปกรณ์

๑. หนังสือเรียนศิลปศึกษา ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔
๒. วิดีทัศน์ ละครโนรา - ชาติรี ละครนอก ละครโน
๓. ภาพลักษณะการแต่งกายของละครทั้ง ๓ ประเภท

ประเมินผล

สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนดังนี้

๑. มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนลักษณะของละครว่าของไทยบ้างหรือไม่
๒. มีความสนุกสนานและแสดงถึงความภาคภูมิใจในขณะชมวีดิทัศน์หรือไม่
๓. กล้าแสดงความคิดเห็นในการสรุปลักษณะของละครแต่ละประเภทเพียงใด
๔. มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือไม่ เพียงใด
๕. รู้จักรักษาระเบียบ วินัย และมีมารยาทในการแสดงความคิดเห็นหรือไม่
๖. มีความคิดสร้างสรรค์เพียงใด

หมายเหตุ

การสอนโดยเน้นทักษะกระบวนการนี้ มุ่งให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น ดังนั้นเนื้อหาในการสอนจึงเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่นักเรียนจะได้ความรู้จากการที่ได้ลงมือค้นคว้าด้วยตนเองแทนการบรรยายของครู ครูจะเป็นผู้ชี้แนะ และกระตุ้นให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีระบบ

๒.๖ แนวทางการประเมินผล

การประเมินผลการเรียนรู้วิชานาฏศิลป์นั้น นับเป็นความจำเป็น เพราะเป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัย กล้าแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายขณะปฏิบัติ กล้าแสดงออก เกิดความสนุกสนานต่อวิชาที่เรียน ในชั่วโมงนี้ครูจะได้เห็นพฤติกรรมที่แท้จริงของนักเรียน บางคนมักแสดงออกในการเป็นผู้นำที่ดี บางคนเป็นผู้นำที่เอาแต่ใจตนเอง บางคนชอบเป็นผู้ตามมากกว่าเป็นผู้นำ บางคนชอบร้องเพลง ไม่ชอบอภิปราย บางคนถนัดอภิปรายมากกว่าร้องเพลง ลักษณะดังกล่าวถ้าครูเป็นคนที่สังเกตก็จะสามารถชี้แนะและส่งเสริมความสามารถพิเศษเหล่านี้ให้เด่นชัดขึ้น ดังนั้นการประเมินผลจึงมักเน้นที่กระบวนการเรียนรู้มากกว่าผลสัมฤทธิ์ของงานแต่ละชิ้น

การประเมินผลการเรียนนั้น อาจทำได้โดยการสังเกตพฤติกรรมและใช้เกณฑ์ผ่าน - ไม่ผ่าน ให้คะแนนเป็นคะแนนเก็บสะสมหรือโดยการประเมินการปฏิบัติงานของนักเรียนส่วนรวม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

[illegible]

แบบประเมิน การสังเกตพฤติกรรม เป็นคะแนนเก็บ ๓๐ คะแนน
แผนการสอนที่.....

เลขที่	ชื่อ-สกุล	มีความ ไม่รู้ ไม่เรียน ๕	มีความ สนุกสนาน ใน บทเรียน ๕	กล้าแสดง ความ คิดเห็น ๕	ให้ความ ร่วมมือใน การทำงาน กลุ่ม ๕	รักษา ระเบียบ วินัยและ มีมารยาท ๕	มีความ คิด สร้าง สรรค์ ๕
๑.							
๒.							
๓.							
๔.							
๕.							
๖.							

ตัวอย่างแบบประเมินผลการปฏิบัติงานของนักเรียนส่วนรวม
ครูใช้เครื่องหมาย ✓ ลงหลังข้อความที่สังเกตเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติได้

ลำดับที่	การปฏิบัติ	ดี	พอใช้	ต้องปรับปรุง
๑.	มีความเชื่อมั่นในตนเองกล้าแสดงความคิดเห็นในการ ร่วมอภิปราย			
๒.	มีมารยาทในขณะแสดงความคิดเห็น			
๓.	ใช้คำพูดที่เหมาะสม			
๔.	รักษาระเบียบวินัยของห้องเรียนในการอภิปรายและ ขณะระดมความคิด			
๕.	ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น			
๖.	มีความสนใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน			
๗.	แสดงออกถึงความเข้าใจใคร่รู้โดยการซักถาม			
๘.	มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม			
๙.	มีความรู้พื้นฐานในเนื้อหาวิชาที่เรียน			
๑๐.	แสดงออกถึงความชื่นชมในศิลปวัฒนธรรมของไทย (โดยสังเกตจากข้อความที่อภิปราย)			

ตัวอย่าง แบบประเมินผล โดยการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการสอน
ครูใช้เครื่องหมาย ✓ ลงหลังข้อความที่นักเรียนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็น

ลำดับที่	ประเด็นการสัมภาษณ์	ดีมาก	ค่อนข้าง มาก	น้อย
๑	วัดที่คนที่ใช้ประกอบการเรียนมีประโยชน์เพียงใด			
๒	รายละเอียดของเนื้อเรื่องพอเป็นแนวทางในการค้นคว้าได้เพียงใด			
๓	เพื่อนในกลุ่มให้ความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลเพื่ออภิปราย			
๔	ได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับเพื่อนในกลุ่มหรือไม่ เพียงใด			
๕	การทำงานเป็นกลุ่มมีประโยชน์ เพียงใด			
๖	การทำงานเดี่ยวมีประโยชน์ เพียงใด			
๗	นักเรียนชอบร้องเพลง			
๘	นักเรียนชอบฝึกรำไทยเพื่อเป็นพื้นฐาน			
๙	นักเรียนต้องการฝึกอ่านมาตรฐานเพื่อการนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ			
๑๐	นักเรียนต้องการฝึกเพลงพื้นเมือง			

๒.๗ แหล่งวิทยาการทางนาฏศิลป์

แหล่งข้อมูลที่สามารถหาความรู้ทางนาฏศิลป์ได้

๑. กองการสังคีต กรมศิลปากร
๒. ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
๓. ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพจำกัด (มหาชน) สาขาผ่านฟ้า
๔. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏทั่วประเทศ
๕. ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
๖. รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและประเพณี
๗. ครูดนตรี - นาฏศิลป์ ในกลุ่มโรงเรียน
๘. ศิลปินพื้นบ้านในเขตที่โรงเรียนสังกัด

๓.๑ จุดมุ่งหมายของคู่มือครู

๑) เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนสามารถสอนวิชาดนตรีไทยได้ถูกต้องตามหลักสูตร และรายละเอียดในหนังสือเรียนวิชา ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

๒) เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนสามารถจัดระบบการเรียนการสอน ตลอดจนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

๓) เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนได้ใช้เป็นแนวทางในการสอน ตลอดจนเสนอเทคนิค วิธีสอน ตัวอย่าง แผนการสอนและหลักการประเมินผลการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๓๓)

สาระสำคัญของดนตรีไทย

๑) วงดนตรีไทยในปัจจุบัน

วงดนตรีไทยสามารถแบ่งตามลักษณะการประสมวงได้ ๓ ประเภท คือ

๑.๑ วงปี่พาทย์ เป็นวงดนตรีไทยที่ประกอบด้วยเครื่องดีเป็นหลัก มีหลายประเภทด้วยกัน เช่น

- วงปี่พาทย์ชาตรี
- วงปี่พาทย์ไม้แข็ง
- วงปี่พาทย์ไม้นวม
- วงปี่พาทย์ดีกดาบรรพ์
- วงปี่พาทย์มอญ
- วงปี่พาทย์นางหงส์

๑.๑.๑ วงปี่พาทย์ชาตรี เป็นวงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงหนังตะลุง และโนราห์ของทางภาคใต้ มีเครื่องดนตรีประกอบดังนี้

- ปี่นอก

- กลองชาตรี
- โทนชาตรี
- ม้องคู่
- กรับ

๑.๑.๒ วงปี่พาทย์ไม้แข็ง เป็นวงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงต่างๆ เช่น โขน, ลิเก, ละคร ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีบรรเลงในงานมงคล เช่น งานทำบุญเลี้ยงพระ หรือใน ศาสนพิธี โอกาสที่บรรเลงสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ วงปี่พาทย์ไม้แข็งใช้บรรเลงในงานไหว้ครูดนตรีไทย วงปี่พาทย์ไม้แข็งมี ๓ ขนาด คือ

- วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องห้า ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้
  - ปี่ใน
  - ระนาดเอก
  - ม้องวงใหญ่
  - ตะโพน
  - กลองทัด
  - ฉิ่ง
- วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้
  - ปี่ใน
  - ปี่นอก
  - ระนาดเอก
  - ระนาดทุ้ม
  - ม้องวงใหญ่
  - ม้องวงเล็ก
  - ตะโพน
  - กลองทัด
  - ฉิ่ง
  - ฉาบเล็ก
  - กรับ
- วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องใหญ่
  - ปี่ใน
  - ปี่นอก
  - ระนาดเอก

- ระนาดเอกเหล็ก
- ระนาดทุ้ม
- ระนาดทุ้มเหล็ก
- มโหระทึกใหญ่
- มโหระทึกเล็ก
- ตะโพน
- กลองทัด
- ฉิ่ง
- ฉาบเล็ก
- กรับ
- โหม่ง

วงปี่พาทย์ไม้มโหระทึกปัจจุบันยังมีบรรเลงอยู่

๑.๑.๓ วงปี่พาทย์ไม้มโหระทึก มีลักษณะการประสมวงคล้ายกับวงปี่พาทย์ไม้มโหระทึก แต่มีเสียงนุ่มนวลกว่า และใช้ไม้มโหระทึกระนาดเอก จึงได้ชื่อว่า ปี่พาทย์ไม้มโหระทึก มีการตัดเครื่องดนตรีที่มีเสียงดังมากออกไปและนำเครื่องดนตรีชิ้นอื่นเข้ามาแทน นิยมบรรเลงประกอบการแสดงละคร และบรรเลงในงานมงคลทั่วไป วงปี่พาทย์ไม้มโหระทึกประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- ระนาดเอก
- ระนาดทุ้ม
- มโหระทึกใหญ่
- มโหระทึกเล็ก
- ซอด้วง
- ซอคู่เพียงออ
- ตะโพน
- กลองทัด
- กลองแขก
- ฉิ่ง

๑.๑.๔ วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ เป็นวงดนตรีไทยที่ปรับปรุงขึ้นเพื่อใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครดึกดำบรรพ์ โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ลักษณะของเสียงดนตรีที่บรรเลงโดยวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์จะมีเสียงค่อนข้างทุ้ม-ต่ำ เพราะใช้เครื่องดนตรีที่มีเสียงต่ำเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันหาตัวหาฟังได้ยากเนื่องจากไม่ค่อยนิยมบรรเลง นอกจากจะเป็นโอกาสพิเศษจริงๆ เท่านั้น วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- ระนาดเอก
- ระนาดทุ้ม
- ระนาดทุ้มเหล็ก
- มโหรีวงใหญ่
- มโหรีทุ้ม
- ซออู้
- ซอด้วง
- ซอด้วงเพียงออ
- กลองตะโพน
- กลองแขก
- ตะโพน
- ฉิ่ง
- กรับพวง

๑.๑.๕ **วงปี่พาทย์มอญ** มีลักษณะการประสมวงคล้ายวงปี่พาทย์ไม้ม้วน แต่เครื่องดนตรีส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของมอญ ซึ่งไทยได้รับเอาแบบอย่างมา และปัจจุบันนิยมบรรเลงเฉพาะในงานศพเท่านั้น วงปี่พาทย์มอญประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้

- ปี่มอญ
- ระนาดเอก
- ระนาดทุ้ม
- มโหรีมอญวงใหญ่
- มโหรีมอญวงเล็ก
- ตะโพนมอญ
- เปิงมางคอก
- ฉิ่ง
- โหม่ง
- กรับ
- ฉาบเล็ก - ใหญ่

๑.๑.๖ **วงปี่พาทย์นางหงส์** มีลักษณะการประสมวงคล้ายวงปี่พาทย์ไม้ม้วน แต่มีเครื่องดนตรีบางชิ้นแตกต่างออกไป ในสมัยก่อนนิยมบรรเลงในงานศพ แต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีบรรเลงแล้ว เพราะนิยมใช้วงปี่พาทย์มอญบรรเลงมากกว่าวงปี่พาทย์นางหงส์ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- ปี่ยาว

- ระนาดเอก
- ระนาดทุ้ม
- มโหรีวงใหญ่
- มโหรีวงเล็ก
- กลองมลายู
- ฉิ่ง
- ฉาบ
- กรับ
- โหม่ง

๑.๒ วงเครื่องสาย เป็นวงดนตรีไทยที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่มีสายเป็นหลัก แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ

- ๑) วงเครื่องสายธรรมดา (ไทย)
- ๒) วงเครื่องสายผสม

วงเครื่องสายธรรมดาหรือวงเครื่องสายไทยสามารถแบ่งตามลักษณะการประสมวงได้ ๒ ขนาด คือ

- วงเครื่องสายวงเล็ก ใช้บรรเลงในงานมงคลต่าง ๆ ในสถานที่แคบ ๆ มีจำนวนคนเล่นไม่มาก ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- ซอด้วง
- ซออู้
- จะเข้
- ซลุ่มเพียงออ
- โทน-รำมะนา
- ฉิ่ง

- วงเครื่องสายเครื่องคู่ มีลักษณะการประสมวงคล้ายวงเครื่องสายวงเล็ก แต่มีเครื่องดนตรีเล่นมากขึ้น และใช้บรรเลงในโอกาสเดียวกัน ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- ซอด้วง ๒ คัน
- ซออู้ ๒ คัน
- จะเข้ ๒ ตัว
- ซลุ่มเพียงออ
- ซลุ่มหลิบ
- โทน-รำมะนา

- ฉิ่ง
- ฉาบเล็ก
- กรับพวง

๑.๓ **วงมโหรี** เป็นวงดนตรีไทยที่มีการประสมวงที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะมีเครื่องดนตรีครบทุกประเภท ทั้งดีด สี ตรี เป่า อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าวงมโหรีเกิดจากการนำเอาวงปี่พาทย์ และวงเครื่องสายมาบรรเลงรวมกัน ลักษณะพิเศษของวงมโหรี คือ เครื่องดนตรีที่ใช้โมโหรีทุกชนิดจะย่อส่วนให้เล็กลงกว่าธรรมดา แต่ปัจจุบันอนุโลมให้ใช้เครื่องดนตรีขนาดธรรมดาบรรเลงในวงมโหรีได้ นิยมบรรเลงในงานมงคลทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานมงคลสมรสนิยมบรรเลงมาก แบ่งตามลักษณะการประสมวงได้ ๓ ขนาด คือ

- **วงมโหรีเครื่องเดียว** (วงเล็ก) ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- ซอสามสาย
- ระนาดเอก
- มโหรีวงใหญ่
- จะเข้
- ซอด้วง
- ซออู้
- ขลุ่ยเพียงออ
- โทน-ร่ำมะนาว
- ฉิ่ง

- **วงมโหรีเครื่องคู่** มีลักษณะการประสมวงคล้ายวงมโหรีวงเล็ก แต่มีเครื่องดนตรีเพิ่มมากขึ้น ประกอบด้วย

- ซอสามสาย
- ซอสามสายหลัก
- ระนาดเอก
- ระนาดทุ้ม
- มโหรีวงใหญ่
- มโหรีวงเล็ก
- ซอด้วง ๒ คัน
- ซออู้ ๒ คัน
- จะเข้ ๒ ตัว
- ขลุ่ยเพียงออ

- ขลุ่ยหลีบ
- โทน-รำมะนา
- ฉิ่ง
- ฉาบเล็ก
- กรับพวง

- **วงมโหรีเครื่องใหญ่** มีลักษณะการประสมวงเหมือนวงมโหรีเครื่องคู่ทุกประการ เพียงแต่เพิ่มระนาดเอกเหล็กและระนาดทุ้มเหล็กเข้าไป ก็จะเรียกว่าวงมโหรีเครื่องใหญ่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- ซอสามสาย
- ซอสามสายหลีบ
- ระนาดเอก
- ระนาดเอกเหล็ก
- ระนาดทุ้ม
- ระนาดทุ้มเหล็ก
- มโหรีวงใหญ่
- มโหรีวงเล็ก
- ซอด้วง ๒ คัน
- ซออู้ ๒ คัน
- จะเข้ ๒ ตัว
- ขลุ่ยเพียงออ
- ขลุ่ยหลีบ
- โทน-รำมะนา
- ฉิ่ง
- ฉาบเล็ก
- กรับพวง
- โหม่ง

วงดนตรีพื้นเมืองแต่ละภาค

ภาคเหนือ ได้แก่ วงสะล้อ ซอ ซึง วงกลองแอว

วงสะล้อ ซอ ซึง ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- สะล้อ

- ปี่ชอ (ปี่จุม)
- ซึง

ใช้บรรเลงประกอบการแสดงพื้นเมืองของภาคเหนือ

วงกลองแฉว ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- กลองแฉว
- ตะโล้ดโปด
- ม้องหุ่ย
- ฉาบใหญ่
- จิ้ง
- ปี่แน

ภาคใต้ ได้แก่ วงปี่พาทย์ชาตรี ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

- ปี่นอก
- กลองชาตรี
- โทน
- ม้องคู่
- จิ้ง
- กรับ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ วงโปงลาง, วงแคน, วงกันตรึม, วงคุ่มไม

วงโปงลาง ใช้บรรเลงในงานมงคลงานรื่นเริงทั่วไป และใช้บรรเลงประกอบการแสดงพื้นเมืองภาคอีสานตอนเหนือ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

- โปงลาง
- แคน
- พิณ
- ไหวด
- กลองพื้นเมือง
- โท (โทะซอง)

วงกันตรึม ใช้บรรเลงในงานรื่นเริง งานทำบุญต่าง ๆ และใช้บรรเลงประกอบการแสดงพื้นเมืองภาคอีสานตอนใต้หลายจังหวัด เช่น จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

- ปี่กลาง (สโล) หรือปี่อ้อ
- ซออุ้กลาง

- โทนพื้นเมือง (โทนกันตริม)
- ฉิ่ง
- กรับ

วงตุ้มโหม่ง (ตุ้ม มุ่ง ตือ มุ่ง) เป็นวงดนตรีที่ใช้บรรเลงเฉพาะในงานศพเท่านั้น ปัจจุบันหาได้ยากแล้วยังมีอยู่เพียงไม่กี่วงแถบบ้านนาสาม ค.นาบัว อ.เมือง จ.สุรินทร์ วงตุ้มโหม่ง ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

- ปี่กลาง (สไล)
- ม้องครื่องกลม
- ม้องหุ่ย
- กลองเพล

๓.๒ รู้จักเพลงไทยและขับร้องอย่างไรให้ไพเราะ

ก่อนจะกล่าวถึงประเภทของเพลงไทย ขอทบทวนเกี่ยวกับองค์ประกอบของเพลงไทย ซึ่งประกอบด้วย ส่วนที่เป็นทำนองและจังหวะ ในเรื่องของทำนองเพลงไทยนั้นได้กล่าวไว้ในหนังสือคู่มือครูวิชาศิลปะกับชีวิต ศ ๑๐๑ - ศ ๑๐๒ แล้ว จึงไม่ขอกล่าวถึงอีก จะขอกล่าวถึงองค์ประกอบอีกส่วนหนึ่งคือ จังหวะ

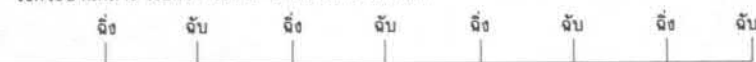
จังหวะในเพลงไทย มีอยู่ ๓ ชนิด คือ

๑. **จังหวะสามัญ** เป็นจังหวะที่ทุกคนมีอยู่แล้วในใจที่ใช้ยึดเป็นหลักในการขับร้องหรือบรรเลง เช่น เมื่อเวลาให้นักเรียนร้องเพลง ๆ ใดเพลงหนึ่ง พร้อม ๆ กัน และให้ปรบมือเป็นจังหวะ นักเรียนสามารถปรบมือได้พร้อมเพรียงกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะนักเรียนมีจังหวะอยู่ในใจของตนเอง ซึ่งเราเรียกว่า จังหวะสามัญ

๒. **จังหวะฉิ่ง** มีลักษณะคล้ายกับจังหวะสามัญ แต่ยึดฉิ่งเป็นหลักในการขับร้อง หรือบรรเลง มี ๓ อัตราจังหวะด้วยกัน คือ จังหวะช้า เรียกว่า จังหวะ ๓ ชั้น มีลักษณะดังนี้

จังหวะปานกลาง เรียกว่า จังหวะ ๒ ชั้น มีลักษณะดังนี้

จังหวะเร็ว เรียกว่า จังหวะขึ้นเดียว

ตั้ง	ดับ	ตั้ง	ดับ	ตั้ง	ดับ	ตั้ง	ดับ	ตั้ง	ดับ	ตั้ง	ดับ	ตั้ง	ดับ	ตั้ง	ดับ	ตั้ง	ดับ

๓. จังหวะหน้าทับ เป็นวิธีการตีกลองแบบต่าง ๆ ซึ่งในการบรรเลงแต่ละเพลงอาจจะใช้หน้าทับไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับเพลงที่บรรเลง หน้าทับที่ควรรู้จัก เช่น หน้าทับปรบไก่ หน้าทับสองไม้ หน้าทับลาว เป็นต้น

หน้าทับปรบไก่ ๓ ชั้น

-ทังตึง	ทังตึงโจ๊ะจ๊ะ	-โจ๊ะ-จ๊ะ	-โจ๊ะ-จ๊ะ	-----	-โจ๊ะ-จ๊ะ	-โจ๊ะ-จ๊ะ	-โจ๊ะ-จ๊ะ
ตึง-ตึง	-ทังตึงทัง	-ตึงทังตึง	ทังตึงโจ๊ะจ๊ะ	-ตึง-ทัง	-ตึง-ตึง	-ทัง-ตึง-	-ตึง-ทัง

หน้าทับปรบไก่ ๒ ชั้น

-ทังตึง	ทังตึงโจ๊ะจ๊ะ	-โจ๊ะ-จ๊ะ	-โจ๊ะ-จ๊ะ	-ตึง-ทัง	-ตึง-ตึง	-ทัง-ตึง	-ตึง-ทัง

หน้าทับปรบไก่ ขึ้นเดียว

--ตึงทัง	-ตึง--	--ตึงทังตึง	-ทังตึงทัง

หน้าทับ ๒ ไม้ ๓ ชั้น

-ทังตึง	ทังตึงโจ๊ะจ๊ะ	-โจ๊ะ-จ๊ะ	-โจ๊ะ-จ๊ะ	-ตึง-ตึง	-ทังตึงทัง	-ตึง-ตึง-	-ทังตึงทัง

หน้าทับ ๒ ไม้ ๒ ชั้น

-โจ๊ะจ๊ะ	ตึงตึง-ตึง	--โจ๊ะจ๊ะ	ตึงตึง-ทัง	ตึง

หน้าทับ ๒ ไม่ ขึ้นเดียว

--โจ๊ะโจ๊ะ	ดิงดิง-ทัง	ดิง

หน้าทับลาว (อัตรา ๒ ขึ้น)

-ดิง-โจ๊ะ	-ดิง-ดิง	--ดิงทัง	-ดิง-ทัง

๑) ประเภทของเพลงไทย

เพลงไทยในที่นี้ หมายถึง เพลงไทยเดิมเท่านั้น สามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ

๑.๑ **เพลงที่มีการขับร้อง** หมายถึง เพลงที่มีทั้งการบรรเลงและขับร้อง ได้แก่ เพลงเถา เพลงสามชั้น เพลงสองชั้น เพลงตับ เป็นต้น เพลงเหล่านี้จะมีการขับร้องและบรรเลงสลับกันไป หรืออาจจะมีการบรรเลงคลอกับการขับร้องบ้างเป็นบางเพลง

เพลงเถา หมายถึง เพลงที่มีการขับร้องหรือบรรเลง ตั้งแต่อัตราจังหวะ ๓ ขึ้น ๒ ชั้น และขึ้นเดียว ติดต่อกันจนจบเพลง โดยไม่มีการหยุดพักหรือมีเพลงอื่นมาคั่น เช่น เพลงราตรี ประดับดาวเถา แยกประเทศเถา เขมรละออองค์เถา เป็นต้น

เพลงสามชั้น หมายถึง เพลงที่มีจังหวะช้า และจะบรรเลงในอัตราจังหวะสามชั้น จนจบเพลง ได้แก่ เพลงเขมรใหญ่ ๓ ขึ้น เพลงสุรินทราหู ๓ ขึ้น เพลงแป๊ะ ๓ ขึ้น เป็นต้น

เพลงสองชั้น หมายถึง เพลงที่มีจังหวะปานกลาง คือ ไม่ช้าและไม่เร็วจนเกินไป ได้แก่ เพลงเทวาประสิทธิ์ เพลงนางนาค เพลงมหาชัย เพลงดวงพระธาตุ เป็นต้น

เพลงตับ หมายถึง การนำเพลงหลายๆ เพลงมาบรรเลงติดต่อกัน ถ้าหากมีคำร้องที่เป็นเรื่องเป็นราวติดต่อกัน เราเรียกว่าตับเรื่อง แต่ถ้าคำร้องไม่ติดต่อกัน แต่ทำนองเพลงสอดคล้องกันและมีอัตราจังหวะเดียวกัน เราเรียกว่า ตับเพลง

๑.๒ **เพลงที่ไม่มีการขับร้อง** หมายถึง เพลงที่ใช้ดนตรีบรรเลงเพียงอย่างเดียวไม่มีการขับร้อง แต่จะมีความหมายอยู่ในตัวเอง มี ๒ ประเภท คือ

๑.๒.๑ **เพลงโหมโรง** หมายถึง เพลงที่บรรเลงเพื่อประกาศให้ทราบว่า ได้เริ่มงานหรือเริ่มพิธีแล้ว และเป็นเพลงแรกที่บรรเลง นอกจากนี้ยังมีความหมายถึงการอัญเชิญเทพยดา ลีงศักดิ์สิทธิ์ให้มาร่วมในพิธี เพื่อความเป็นสิริมงคล และประการสุดท้ายก็จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้แขกคนตรีได้เตรียมพร้อมหรือเทียบเสียง เพื่อที่จะบรรเลงเพลงอื่นๆ ต่อไป

๑.๒.๒ **เพลงหน้าพาทย์** หมายถึง เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยา การแสดง

ของโน้ตและละคร นอกจากนี้ยังใช้บรรเลงในอาสนวิหาร เพื่อเป็นการอัญเชิญเทวดา ฤๅษี ครู อาจารย์ ให้มาร่วมในพิธีไหว้ครู สามารถสังเกตได้ง่ายๆ คือ เพลงหน้าพาทย์จะใช้ตะโพนและกลองทัดตีประกอบจังหวะ และที่สำคัญคือไม่มีการขับร้อง

๒) **หลักในการขับร้องเพลงไทย** ได้กล่าวไว้ในคู่มือครูวิชาศิลปะกับชีวิต ๑-๒ แล้ว แต่จะขอเน้นอีกว่าการจะเป็นนักร้องที่ดีนั้น ผู้ขับร้องจะต้องร้องให้ถูกต้องตามคำร้อง ทำนอง จังหวะ การแบ่งวรรคตอน การหายใจ สิ่งเหล่านี้ผู้ขับร้องจะต้องคำนึงถึงและต้องฝึกฝนตนเองอยู่ตลอดเวลา

๓) **การขับร้องเพลงไทย** ในหนังสือเรียนวิชาศิลปะกับชีวิต ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ มีเพลงไทยให้นักเรียนฝึกขับร้องอยู่ ๓ เพลง เป็นเพลงที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ เพลงลาวเจริญศรี เพลงแขกบรเทศ ๒ ชั้น และเพลงประกอบการแสดงคือเพลงพ่อนเญียว ที่แผนภูมิเพลงทุกเพลงมีโน้ตประกอบอยู่แล้ว หากได้ฝึกหัดบ่อยๆ ก็จะสามารถขับร้องได้โดยไม่ยากนัก

๓.๓ ความรู้พื้นฐานและแนวทางการสอน

๑) ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องวงดนตรีไทยทุกประเภทตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การประสมวงดนตรีไทยทุกประเภทและวงดนตรีในแต่ละภาค โอกาสที่บรรเลงของวงดนตรีประเภทต่างๆ สามารถตอบข้อซักถามของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ละเอียดและชัดเจน

๒) ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องจังหวะของเพลงไทย และควรปฏิบัติเครื่องประกอบจังหวะได้ เช่น ฉิ่ง กลองแขก เป็นต้น

๓) ควรฝึกทักษะด้านการขับร้องจนสามารถขับร้องเพลงไทยได้ถูกต้องตามหลักการขับร้อง โดยเฉพาะเพลงที่มีอัตราจังหวะ ๒ ชั้น เพราะทักษะด้านนี้มีความจำเป็นสำหรับผู้สอนวิชาศิลปะกับชีวิตด้านดนตรีไทยเป็นอย่างยิ่ง การเป็นแบบอย่างที่ดีจะทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวิชานี้

๔) ควรเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเพลงไทยประเภทต่างๆ ควรแยกประเภท ยกตัวอย่าง และอธิบายความหมายของเพลงแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้องชัดเจน

หลักและวิธีสอน

การสอนแต่ละครั้งครูจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามขั้นตอนในแผนการสอนที่ได้เตรียมไว้ การออกแบบกิจกรรมทุกกิจกรรมจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ ซึ่งได้มาจากการตีความคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร และเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน โดยเน้นการออกแบบกิจกรรมที่จัดขึ้นจะต้องนำไปสู่ความชื่นชมของดนตรีไทย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การเขียนแผนการสอนและการเตรียมการสอนที่ดีจะช่วยให้ผู้สอนมีความมั่นใจในการสอนมากขึ้น และจะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียนจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการตื่นตัวอยากรู้อยากเรียน ทำให้การเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์เร็วขึ้น

๓.๔ คุณสมบัติของครูผู้สอน

วิธีการสอนของครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ถ้าหากครูใช้วิธีสอนที่เหมาะสมกับสภาพและวัยของนักเรียนครูควรใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธี แต่ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับเนื้อหาและเรื่องที่สอนด้วย

แรงจูงใจ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักเรียน การใช้วิธีสอนที่ดีขึ้นอยู่กับครูที่นำเสนอสนใจ การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมล้วนเป็นสิ่งจูงใจที่จะให้นักเรียนสนใจในบทเรียนและร่วมมือในกิจกรรมมากขึ้น กิจกรรมใดก็ตามจะต้องให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมให้มากที่สุด ให้นักเรียนทดลองหรือปฏิบัติด้วยตัวเอง ปลอญให้นักเรียนมีอิสระทางความคิด แต่ทั้งนี้จะต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน

กำลังใจ การให้กำลังใจแก่นักเรียนทำได้ไม่ยาก นักเรียนทุกคนต้องการกำลังใจ การให้รางวัลเมื่อนักเรียนประสบความสำเร็จ การกล่าวชมเชยต่อหน้าเพื่อน ๆ เมื่อนักเรียนทำได้ จะทำให้นักเรียนเกิดความประทับใจ และมีกำลังใจตั้งใจเรียน อดทนและไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก

การแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้อและการเสนอข้อบ่งชี้ของเนื้อหาที่จะสอนก็เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เนื่องจากหลังจากสอนจบบทเรียนหรือจบเรื่องแล้ว นักเรียนจะต้องเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนทัศนคติไปในทางที่ดี ซึ่งพฤติกรรมหรือการเปลี่ยนทัศนคติของนักเรียนเป็นอีกจุดหนึ่งที่สามารถจะนำไปประเมินผลในการเรียนการสอนได้

การนำเข้าสู่บทเรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนในเรื่องต่าง ๆ ได้รับความร่วมมือจากนักเรียน ทัศนคติที่ดีของผู้เรียนต่อวิชาศิลปะกับชีวิตก็จะเกิดขึ้นได้ในขณะนี้ ครูผู้สอนจำเป็นต้องหาวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนที่น่าสนใจและสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่สอน แต่ไม่ควรใช้เวลานานจนเกินไปเพราะอาจจะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปะกับชีวิตในส่วนของดนตรีไทย ผู้สอนส่วนใหญ่อาจจะคิดว่าจะต้องสอนให้นักเรียนเล่นดนตรีไทยได้แต่เพียงอย่างเดียว แต่ในความเป็นจริงแล้ววิชาศิลปะกับชีวิตจะเป็นตัวนำให้นักเรียนได้รู้จักกับดนตรีไทย ซึ่งการรู้จักนั้นไม่ได้หมายความว่านักเรียนจะต้องปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยได้เป็นอย่างดี แต่จะเน้นให้นักเรียนได้รู้จักชื่อรูปร่างลักษณะ ตลอดจนเสียงของเครื่องดนตรี ซึ่งก่อนหน้านั้นนักเรียนอาจจะยังไม่เคยรู้จักมาก่อน

๓.๕ ตัวอย่างแผนการสอน

เรื่อง วงดนตรีไทย

วิชา ศ ๒๐๓ ศิลปะกับชีวิต ๓

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เวลาเรียน ๒ คาบ

สาระสำคัญ วงดนตรีไทย ๓ ประเภท

จุดประสงค์ นักเรียนบอกประเภทและวิธีการประสมวงดนตรีไทยแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้อง
ตลอดจนบอกโอกาสที่บรรเลงได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

จุดประสงค์นำทาง

- ๑) นักเรียนบอกชื่อเครื่องดนตรีในแต่ละวงได้
- ๒) นักเรียนเขียนแผนผังการจัดวงดนตรีไทยได้
- ๓) นักเรียนอธิบายลักษณะการประสมวงดนตรีไทยแต่ละประเภทได้
- ๔) นักเรียนแยกประเภทวงดนตรีไทย และบอกคุณค่าของวงดนตรีไทยได้ด้วยความชื่นชม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

- ๑) นักเรียนฟังเพลงไทยจากแถบบันทึกเสียง ในขณะที่ดูภาพวงดนตรีไทยด้วย
- ๒) นักเรียนแสดงความคิดเห็นหลังจากฟังเพลงและชมภาพวงดนตรี ร่วมกันวิเคราะห์ว่าน่าจะเป็นการบรรเลงของวงดนตรีประเภทใด และช่วยกันสรุป
- ๓) นักเรียนสังเกตแผนภูมิการจัดวงเครื่องสาย ทั้งวงเครื่องสายวงเล็กและวงเครื่องสายเครื่องคู่โดยละเอียดและจดบันทึก
- ๔) นักเรียนสังเกตแผนภูมิการจัดวง วงปี่พาทย์ ทั้งวงปี่พาทย์เครื่องห้า เครื่องคู่ และเครื่องใหญ่ ตามลำดับ
- ๕) หลักการสังเกตครูเน้นให้นักเรียนทราบตำแหน่งการจัดวางเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น และนักเรียนร่วมกันอภิปรายเหตุผลที่จำเป็นต้องวางเครื่องดนตรีให้ตรงตำแหน่ง
- ๖) นักเรียนสังเกตแผนภูมิการจัดวงมโหรี ทั้งวงมโหรีวงเล็ก เครื่องคู่และเครื่องใหญ่
- ๗) นักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงลักษณะการประสมวง วงมโหรี โดยสังเกตจากประเภทวงเครื่องดนตรี
- ๘) นักเรียนฟังเพลงจากแถบบันทึกเสียงเพลงเดิมอีกครั้งหนึ่ง
- ๙) นักเรียนตอบคำถามหลังจากฟังเพลงว่าเพลงดังกล่าว บรรเลงโดยวงดนตรีประเภทใด
- ๑๐) ครูอธิบายวิธีสังเกตและช่วยกันสรุป
- ๑๑) นักเรียนเล่าประสบการณ์ของตนเองว่าเคยพบเห็นวงดนตรีไทยบรรเลงในโอกาสใดบ้าง

๑๒) นักเรียนและครูช่วยกันสรุปโอกาสที่บรรเลงของวงดนตรีไทยแต่ละประเภท

สื่อและอุปกรณ์

๑) แผนภูมิการจัดวงดนตรีไทย ได้แก่

- วงเครื่องสายวงเล็ก
- วงเครื่องสายเครื่องคู่
- วงปี่พาทย์เครื่องห้า
- วงปี่พาทย์เครื่องคู่
- วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่
- วงมโหรีวงเล็ก
- วงมโหรีเครื่องคู่
- วงมโหรีเครื่องใหญ่

๒) แถบบันทึกละเสียงวงดนตรีไทย

๓) เครื่องเล่นแถบบันทึกเสียง

การประเมินผล

๑) การอภิปรายแสดงความคิดเห็น	๔๐%
๒) การเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์	๔๐%
๓) การวิเคราะห์และตัดสินใจ	๒๐%

กิจกรรมเสนอแนะ

๑) ควรติดตามแผนผังการจัดวงดนตรีไทยที่ป้ายนิเทศให้นักเรียนได้เรียนรู้เพิ่มเติมประมาณ

๑ สัปดาห์

๒) ถ้าหากมีเครื่องดนตรีไทยครบพอที่จะจัดวงตามแผนผังการจัดวงดนตรีไทยได้เต็มวงวงใดวงหนึ่งก็ได้ ควรหาทุนจัดไว้ด้วย เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาจากของจริง

๓) อาจจะให้นักเรียนจัดทำแผนภูมิการจัดวงดนตรีไทยที่นักเรียนชอบเป็นกลุ่ม

๔) ควรหาโอกาสให้นักเรียนได้ชมการแสดงดนตรีไทยในวาระและโอกาสต่างๆ ตามความเหมาะสม

๕) ควรให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าเครื่องดนตรีไทยที่ใช้บรรเลง ประกอบการแสดง และกีฬาต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น ลิเก หมอลำ ลำตัด มวยไทย

๓.๖ แนวทางการประเมินผล

การเรียนการสอนวิชาศิลปะกับชีวิตจะให้ผลดีควรจะมีการประเมินผลทุกครั้งหลังจากที่เรียนจบแต่ละเรื่อง ส่วนวิธีการประเมินผลนั้นขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าจะเลือกใช้วิธีใดจึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรซึ่งได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนวิชาศิลปะกับชีวิตเกิดความชื่นชม เห็นคุณค่าและรู้สึกซาบซึ้ง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การประเมินผลแต่ละครั้ง จะต้องเน้นให้หัวข้อดังกล่าว แต่เนื่องจากว่าความชื่นชม การเห็นคุณค่าและความซาบซึ้งนั้นเป็นความรู้สึก ซึ่งวัดได้ยาก ครูผู้สอนจึงต้องมีความพยายามและเอาใจใส่ในหน้าที่อย่างนี้จะจะสามารถประเมินผลในส่วนนี้ได้

วิธีการประเมินที่ผู้สอนนิยมใช้ทั่วไปก็คือ การสังเกต ซึ่งทำได้ไม่ยากนัก แต่ผู้สอนจะต้องมีการสังเกตอย่างสม่ำเสมอ ถ้าหากจะให้ดีผู้สอนควรจะได้มีการบันทึกพฤติกรรมที่ได้สังเกตเห็นทุกครั้ง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาในด้านต่าง ๆ หลังจากที่ได้เรียนไปแล้ว

เมื่อผู้สอนได้บันทึกพฤติกรรมที่ได้สังเกตเห็นมาแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการวิเคราะห์ ผู้สอนจะต้องวิเคราะห์พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกมานั้นให้ได้ว่านักเรียนมีทัศนคติอย่างไร ถ้าหากผลที่วิเคราะห์ออกมาไม่ดีเท่าที่ควร ผู้สอนจะต้องคิดต่อไปว่าจะหาวิธีแก้ไขอย่างไร

การวัดผล ประเมินผลวิชาศิลปะกับชีวิตไม่ได้เน้นถูกหรือผิด แต่ควรจะดูว่า นักเรียนสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด ทักษะหรือความชำนาญ ความคล่องแคล่วว่องไวที่นักเรียนแสดงออกมามีอยู่ในเกณฑ์ใด

๓.๗ แหล่งวิทยาการทางดนตรีไทย

- ๑) ห้องสมุดดนตรี หอสมุดแห่งชาติ
- ๒) ห้องสมุดของมหาวิทยาลัย
- ๓) ห้องสมุดสถาบันราชภัฏทุกแห่ง
- ๔) ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- ๕) ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
- ๖) ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
- ๗) กองการสังคีต ฝ่ายดุริยางค์ไทย กรมศิลปากร
- ๘) สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑
- ๙) สถานีวิทยุจุฬา

- ๑๐) กองดุริยางค์ กรมตำรวจ
- ๑๑) กองดุริยางค์ กองทัพบก
- ๑๒) กองดุริยางค์ กองทัพอากาศ
- ๑๓) มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ
- ๑๔) ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ สาขาผ่านฟ้า
- ๑๕) พิพิธภัณฑ์ดนตรีเพื่อการศึกษา สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

สรุป

การวัดผลประเมินผลด้านดนตรีไทย น่าจะใช้วิธีการดังต่อไปนี้

๑. การสังเกต
  - การให้ความร่วมมือในขณะประกอบกิจกรรม
  - พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงหลังจากจบบทเรียน
  - การพัฒนาทักษะในการปฏิบัติทุกครั้ง
  - การแสดงความคิดเห็นและการอภิปราย
  - การตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างๆ เช่น การนำเข้าสู่บทเรียน อุปกรณ์สื่อการสอน
ต่างๆ ฯลฯ
  - ความมีวินัย ตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
๒. การวิเคราะห์ จากบันทึกพฤติกรรมที่แสดงออกหรือการตอบสนอง
๓. แบบฝึกหัด
๔. แบบทดสอบ

บทที่ ๔ ดนตรีสากล

๔.๑ จุดมุ่งหมายของคู่มือครู

๑. เพื่อช่วยให้ครูสามารถสอนวิชาดนตรีสากลได้ถูกต้องตามหลักสูตรและเนื้อหา รายละเอียด ในหนังสือเรียนศิลปศึกษา ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
๒. เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนมีความเข้าใจและสามารถสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนได้
๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางการสอน เทคนิคการสอน ตัวอย่างแผนการสอนและหลักการ ประเมินผลการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๓๓)

๔.๒ สำคัญของวิชาดนตรีสากล สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีกำหนดไว้ดังนี้ :-

๑. ธรรมชาติของการฟัง การฟังมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน และมีความสำคัญ สำหรับการดำรงชีพและต่อศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาดนตรี
๒. ศิลปะการฟังดนตรี การฟังดนตรีเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ มีหลายลักษณะ เช่น ฟังโดยไม่ตั้งใจ ฟังเพียงบางส่วน หรือฟังด้วยความเข้าใจ ซึ่งทำให้ผู้ฟังเข้าถึงดนตรีได้ไม่มากนัก และการ ฟังด้วยความเข้าใจ ทำให้เกิดความชื่นชม เป็นเหตุนำไปสู่การปฏิบัติเครื่องดนตรีและการขับร้องเพลง ต่อไป
๓. ประเภทของดนตรี ดนตรีแบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ
  - ก. ดนตรีประเภทเพลงบรรเลง เป็นดนตรีที่มนุษย์สร้างขึ้นสำหรับการแสดงออกทาง ศิลปะแห่งเสียงโดยเฉพาะ หรือเพื่อบรรยายอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดแทนภาษาพูด โดยใช้เครื่องดนตรี ชนิดต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมาย

ดนตรีประเภทเพลงบรรเลงมีหลายลักษณะ คือ

- ๓.๑ เดี่ยว (solo) การแสดงเครื่องดนตรี ๑ ชิ้น โดยผู้เล่นคนเดียว แต่บางครั้งอาจ

จะมีเครื่องดนตรีอื่น เช่นเปียโนคลอให้จังหวะด้วย ตัวอย่าง การเดี่ยวไวโอลินกับเปียโน

๓.๒ คู่ (Duet) การแสดงดนตรี ๒ ชิ้น โดยผู้เล่นสองคน

๓.๓ หมู่ (Ensemble) การแสดงดนตรีเป็นกลุ่ม

๓.๔ วงดนตรี (Band) การแสดงดนตรีเป็นวงขนาดเล็กถึงขนาดกลาง บางโอกาสเป็นวงขนาดใหญ่ นิยมเล่นแนวพาเหรด และนักร้องสำหรับผู้ชมจำนวนมาก

๓.๕ วงดุริยางค์ (Orchestra) การแสดงดนตรีเป็นวงขนาดใหญ่ มีเครื่องดนตรีครบทุกประการ และมีนักดนตรีจำนวนมาก

ข. ดนตรีประเภทขับร้อง เป็นดนตรีที่เกิดจากเสียงร้องของมนุษย์ มีคำร้องและทำนองเพลงสำหรับสื่อความหมายในเชิงภาษาพูด บรรยายอารมณ์ความรู้สึกภายในจิตใจได้

๔. **ลักษณะของดนตรี** จากดนตรีประเภทเพลงบรรเลงและดนตรีประเภทขับร้อง เราสามารถจัดแบ่งเป็นลักษณะดนตรี ได้ ดังนี้ :-

ก. ดนตรีพื้นเมือง เป็นดนตรีประจำถิ่นเฉพาะ ซึ่งมีมาตั้งแต่อดีต แสดงออกถึงวัฒนธรรมเฉพาะ มีรูปแบบไม่ซับซ้อน จังหวะง่าย ๆ และทำนองสั้น ๆ มักประกอบด้วยคำร้องหลายท่อนแต่ทำนองเดียว

ข. ดนตรีป๊อป มีเนื้อหาเข้าใจง่าย ฟังสนุก สะท้อนถึงความรู้สึกของคนยุคนั้น ๆ เป็นที่นิยมชมชอบในช่วงเวลาหนึ่ง

ค. ดนตรีแจ๊ส ดนตรีที่มีรากฐานมาจากชนชาติอเมริกันที่เข้ามาอยู่อาศัยในทวีปอเมริกา การแสดงเน้นความรู้สึกทางจังหวะ ในรูปแบบจังหวะ และปฏิบัติกันที่ทันใจ (ด้น)

ง. ดนตรีร็อก มีคำร้องและทำนองดนตรีที่รุนแรง จังหวะเร้าร้อน ประกอบท่าทางการแสดงออกที่ตื่นเต้นเร้าใจ รวมถึงการแต่งกายที่แปลกออกไปจากปกติ

จ. ดนตรีคลาสสิก เป็นดนตรีมีระบบแบบแผน ประณีต มีความเป็นอมตะ การประพันธ์และการปฏิบัติต้องอาศัยความรู้ทางด้านทฤษฎีดนตรีและแนวความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง

๕. **เรียนรู้โน้ต** การเรียนรู้โน้ตดนตรีสากล ช่วยให้การเรียนดนตรีประสบความสำเร็จ ทั้งในด้านการฟัง การขับร้อง และการบรรเลงดนตรี เสียงดนตรีสามารถบันทึกได้ด้วยตัวโน้ตดนตรีสากล ซึ่งมีวิวัฒนาการมานาน การบันทึกโน้ตดนตรี ช่วยให้เราศึกษาเข้าถึงเพลงในอดีตและปัจจุบันด้วยความเข้าใจและชื่นชม

การเขียนโน้ตดนตรี เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับอาชีพทางดนตรี ไม่ว่าจะเป็นนักแต่งเพลง นักร้อง นักดนตรี นักเรียบเรียงเสียงประสาน ฯลฯ

๖. **สนุกกับการบรรเลง** การบรรเลงดนตรีจากเครื่องดนตรีซึ่งเหมาะสมกับวัย พัฒนาการ และเศรษฐกิจของนักเรียน คือ ซอริคอร์ดเตอร์และเมโลเดียน ตลอดจนวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อบรรเลงดนตรีร่วมกันในรูปแบบประสานเสียง ด้วยความเข้าใจและเพลิดเพลินนั้น จะทำให้

การเรียนรู้โน้ตดนตรีสากลเน้นไปอย่างรวดเร็ว และเกิดความชื่นชม

๔.๓ คุณสมบัติของครูผู้สอนดนตรี

๑. รู้หลักการนำเสนอและสามารถกระตุ้นให้นักเรียนฟังดนตรีด้วยความเข้าใจ มีความละเอียดถี่ถ้วน จากเพลงและดนตรีลักษณะต่าง ๆ
๒. มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเภทของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท คือ เครื่องดนตรีดีดประเภท เครื่องลมไม้ เครื่องลมทองเหลือง เครื่องสาย คีย์บอร์ดและเครื่องดนตรีประเภทใช้ไฟฟ้า
๓. สามารถแสดงสาธิตและสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีขลุ่ยวีคอร์เดอร์ และหรือเมโลเดียนในระดับพื้นฐานได้ มีจิตวิทยาสนใจให้นักเรียนรู้หลักการเล่นที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย นอกจากทำงานเป็นทีมและเรียนเพื่อความชื่นชมแล้ว
๔. รู้หลักทฤษฎีดนตรีเบื้องต้น เพลงที่มีความยาวไม่มาก เน้นเฉพาะท่วงทำนอง บันไดเสียง แบบฝึกหัดและบทเพลงบรรเลงให้อยู่ในคีย์เมเจอร์และไมเนอร์ไม่เกิน ๑ ชาร์ป และ ๑ แฟลต และกำหนดการเรียนและปฏิบัติจากเครื่องหมายกำหนดจังหวะวรรคตา ๔. ๓ และ ๒
๔ ๔ ๔
๕. มีความสามารถสอนให้นักเรียน ฟัง อ่าน ร้องตัวโน้ต และเขียนบันทึกตัวโน้ตดนตรีสากลได้
๖. มีความรู้การอ่านวงเพลงเบื้องต้น
๗. เป็นผู้รักการค้นคว้าหาความรู้ทางวิชาการดนตรีและดนตรีเพื่อความบันเทิงอยู่เสมอ โดยติดตามค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล ที่เป็นวารสาร เทปเพลง วิดีโอ หนังสือ ตำราเรียน หนังสือพิมพ์ รายวัน เรื่องราวดนตรีเกี่ยวกับนักร้อง นักดนตรี
๘. เป็นผู้มีการยกย่องและแต่งกายสุภาพทั้งในเวลาขณะทำการสอน และพานักเรียนไปชมการแสดงนอกสถานที่

๔.๔ หลักและเทคนิคการสอน

ก. การฟัง

๑. สอนให้นักเรียนรู้สึกสนุกและเพลิดเพลินจากการฟังดนตรีได้หลายประเภท หลายลักษณะ ทั้งดนตรีประเภทเพลงบรรเลงและเพลงขับร้องไม่ว่าจะเป็นเพลงพื้นเมือง เพลงป๊อป เพลงแจ๊ส

คลาสสิก ครูต้องสามารถสุภาพหาข้อเด่นของเพลงประเภทต่าง ๆ ได้

๒. ควรฝึกให้นักเรียนหัดจำทำนองแต่ละท่อน หรือจะเป็นเพียงสร้อยเพลงก็ได้ เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้โน้ตและปฏิบัติการทางดนตรีต่อไปด้วย

๓. สอนให้รู้จักรูปร่างและน้ำเสียงของเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ จากภาพ แผ่นภาพ เทปเพลง วิดีโอ สไลด์ แผ่นซีดี เพื่อให้นักเรียนสามารถแยกแยะความแตกต่างของเสียงเครื่องดนตรีได้

๔. จัดให้นักเรียนมีโอกาสชมรายการแสดงดนตรีประเภทต่าง ๆ จากสื่อชนิดต่าง ๆ เช่น วิดีโอ รายการโทรทัศน์ หรือหาไปชมการแสดงสดนอกสถานที่ ตามโอกาสอันควร ที่ผู้แสดงในประเทศและนอกประเทศ

๕. ฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม เกี่ยวกับกิจกรรมการฟังและชมดนตรี แล้วนำมาเสนอแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นภายในห้องเรียน

ข. การเรียนรู้โน้ตดนตรีสากล

๑. ครูผู้สอนต้องให้ความสำคัญกับการเล่นเครื่องดนตรีหรือการร้องเพลงชนิดที่อาศัยโน้ตดนตรีสากล

๒. จัดการฝึกทักษะให้นักเรียนครบทั้งเรื่อง การฟัง การอ่าน การเขียน และการปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล จากโน้ตที่บันทึกเป็นประจักษ์มาเสมอ โดยวิธีที่มีลำดับขั้นตอน จากง่ายไปสู่ความซับซ้อน เช่น ฝึกหัดตามมือตามตัวโน้ต ในแบบฝึกหัดหน้า ๑๒๔ ให้คล่องก่อน แล้วจึงเริ่มอ่านโน้ตดนตรีและปฏิบัติเครื่องดนตรี ตามชื่อและจังหวะที่ปรากฏในหน้า ๑๓๕-๑๓๗ จากนั้นถึงนำเสนอบทเพลงในหน้า ๑๓๘-๑๔๓ ต่อไป

๓. ครูควรเอาใจใส่ พฤติกรรมการแสดงออกทางดนตรี ในเรื่อง :-

๓.๑ ฟังเสียงดนตรีได้ตรงกับโน้ตดนตรีที่ครูเล่นหรือเปิดเทปให้ฟัง

๓.๒ นักเรียนสามารถจำชื่อและระดับเสียงตัวโน้ตได้อย่างแม่นยำ มีจังหวะการนับที่สม่ำเสมอ สามารถเน้นหนักเบา ดังค่อย ตลอดจนอารมณ์ของดนตรีได้ดียิ่งขึ้น

๓.๓ สามารถบันทึกสัญลักษณ์ตัวโน้ตดนตรีสากล จากขอบเขตเนื้อหาทฤษฎีดนตรี แบบฝึกหัดและบทเพลงในหนังสือเรียนได้

๓.๔ นักเรียนรู้จักการใช้วาระกล่อเสียง อวัยวะปาก ในการร้องออกเสียงตัวโน้ตดนตรี ตลอดจนวิธีการหายใจที่ถูกต้อง ซึ่งต้องอาศัยกระบะลม

๓.๕ นักเรียนปฏิบัติเครื่องดนตรีได้ถูกต้องตามโน้ตดนตรี จากแบบฝึกหัดและบทเพลงในหนังสือเรียนได้ด้วยความเพลิดเพลิน

ค. สนุกกับการบรรเลง

นอกจากทักษะการฟัง การอ่าน และการเขียนตัวโน้ตดนตรีสากลแล้ว การปฏิบัติการทางดนตรี โดยวิธีการเล่นบรรเลงเครื่องดนตรีและร้องประสานเสียงเป็นหมู่คณะ ก็มีประโยชน์และ

สำคัญยิ่ง สามารถทำให้เกิดความชื่นชมทางศิลปะการดนตรีอย่างลึกซึ้ง

การปฏิบัติการทางดนตรี (เล่นดนตรี) แนวใหม่ สามารถทำได้มากมาย เช่น อาจขับร้องเดี่ยว หรือบรรเลงเดี่ยว หรือมีลักษณะบรรเลงดนตรีประสานเสียงก็ได้ ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อนักเรียนดังนี้ :-

๑. นักเรียนจะได้รับการฝึกฝนทางด้านวินัย ทั้งวินัยต่อตนเองและหมู่คณะ มีความรับผิดชอบฝึกซ้อมเครื่องดนตรีเฉพาะของตนเอง เล่นดนตรีร่วมกับผู้อื่นได้และตรงต่อเวลา เป็นต้น

๒. มีความอดทน ขยันหมั่นเพียรในการฝึกซ้อม เพราะการปฏิบัติการทางดนตรี มีระดับ จากเทคนิคเบื้องต้นไปหาปานกลางและซับซ้อนมากขึ้นนั่นเอง

๓. กิจกรรมการสอนแบบบรรเลงหมู่และร้องประสานเสียง จะเพิ่มพูนความสนุกสนานและความเพลิดเพลินมากกว่าการสอนแบบทั่วไป เพราะนักเรียนเข้าถึงสีสันอารมณ์และศิลปะการดนตรีมากกว่า

๔. นักเรียนจะได้รับการฝึกฝนทักษะทางดนตรี ซึ่งได้แก่

๔.๑ จังหวะของดนตรี การบรรเลงหรือขับร้องตัวโน้ตได้ถูกต้องตามจังหวะดนตรี

๔.๒ ทักษะทางด้านการออกเสียงทำนองดนตรี โดยผ่านขบวนการปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล ที่มีราคาย่อมเยา แต่มีเสียงมาตรฐานและง่ายต่อการปฏิบัติ

๔.๓ ทักษะด้านการฟังดนตรีและเล่นดนตรีแบบประสานเสียง จากแนวการบรรเลงตั้งแต่สองแนวขึ้นไป

๔.๔ สร้างสรรค์อารมณ์ทางดนตรีจากการปฏิบัติและขับร้องได้มากขึ้น

๔.๕ ความเชื่อมั่นในตนเอง จากการมีโอกาสบรรเลงฝึกหัดดนตรีร่วมกันทำให้เกิดความกล้าแสดงออก

๔.๖ เป็นพื้นฐานของการเล่นเครื่องดนตรีสำหรับวงดนตรีขนาดใหญ่ต่อไป

๕. ครูผู้สอนสามารถจัดรูปแบบการเรียนการสอนได้หลายวิธี กล่าวคือ

ก. รูปแบบการขับร้องประสานเสียง โดยใช้เสียงร้องของนักเรียนทั้งชั้น หรือเพียงบางคน ซึ่งสามารถจัดได้ แต่หากพบว่า นักเรียนบางรายที่ไม่ถนัด เช่นอยู่ในช่วงเข้าสู่วัยหนุ่มสาวเสียงแตก ก็มีทางเลือกอื่นอีกคือใน ข้อ ข ค หรือ ง ดังต่อไปนี้

ข. การบรรเลงหมู่ โดยใช้เครื่องดนตรีประเภทเดียวกัน

๑. ขลุ่ยวีคอร์ดเดอร์

๒. เมโลเดียน

๓. กีตาร์

๔. อื่น ๆ.....

ค. การปฏิบัติเครื่องดนตรีหลายประเภทผสมผสานกัน เช่น จัดทำเป็น :-

๑. วงที่มีขลุ่ยรีคอร์ดเดอร์และเมโลเดียน แต่มีขลุ่ยเป็นแกนนำ
๒. วงที่มีเมโลเดียนและขลุ่ยรีคอร์ดเดอร์ แต่มีเมโลเดียนเป็นแกนนำ
๓. วงที่มีเมโลเดียนและขลุ่ยรีคอร์ดเดอร์ในอัตราจำนวนเท่ากัน
๔. วงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีสากลอื่นๆ เข้ามาเล่นรวมกันเพิ่มขึ้นอีก เช่น

ขลุ่ยอัลโตรีคอร์ดเดอร์ (ขนาดใหญ่กว่าโซปราโนรีคอร์ดเดอร์) กีตาร์ ไวโอลิน ฯลฯ เป็นต้น

ง. จัดให้มีรูปแบบทั้งการขับร้องประสานเสียง และการบรรเลงหมู่ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยการเรียนการสอนมีสีสันมากยิ่งขึ้น สมบูรณ์แบบ แต่ก็มีข้อขัดข้องในการควบคุมฝึกซ้อมมากเช่นกัน

จ. เครื่องดนตรีสากล ที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น สำหรับในระดับชั้นมัธยมศึกษานี้ ใช้ได้ดีเหมาะสมสองชนิด คือ

จ.๑ ขลุ่ยรีคอร์ดเดอร์ แบบโซปราโน ระบบบาร์ออคหรือระบบอังกฤษ

จ.๒ เมโลเดียน แบบโซปราโน ขนาด ๒๕ คีย์

จ.๑ ขลุ่ยรีคอร์ดเดอร์ แบบโซปราโน ระบบบาร์ออคหรือระบบอังกฤษ มีขนาดกะทัดรัดเหมาะสมมือ การเป่าก็ไม่ยาก ใช้ลมค่อนข้างน้อย และให้เสียงแหลมสดใส ขลุ่ยที่มีมาตรฐานจะมีระดับเสียงเป็นมาตรฐานสากล ซึ่งสามารถเล่นโน้ตโครมาติกได้ มีความคงทนใช้ได้นาน ถ้าหากเก็บรักษาและหมั่นทำความสะอาดเป็นอย่างดีเสมอ

จ.๒ เมโลเดียน แบบโซปราโนขนาด ๒๕ คีย์ มีระบบเสียงที่แน่นอน เพียงแต่ผู้เป่าเป่าลมเข้าไปในท่อนลม ผ่านส่วนปากเป่า และกดคีย์ (ลิมนิ้วสีขาวหรือสีดำ) ก็จะได้เสียงดนตรีตามต้องการ มีความกังวานไพเราะ สามารถเล่นโน้ตโครมาติก และเสียงหนักเบาได้เช่นเดียวกับขลุ่ยรีคอร์ดเดอร์

สำหรับราคาของเครื่องดนตรีเมโลเดียนนั้น จะมีราคาแพงกว่าขลุ่ยรีคอร์ดเดอร์ และการเก็บรักษาก็ยากกว่า ซึ่งควรระวังลิ้นของเมโลเดียนไม่ให้เกิดสนิม โดยหมั่นทำความสะอาดและเช็ดให้แห้งทุกครั้ง ก่อนเก็บเครื่องดนตรีและสิ่งที่ครูผู้สอนควรวางแผนระเบียบ การเล่นเครื่องดนตรีทั้ง ๒ ชนิด คือ

๑. จัดนักเรียนแบ่งฟันให้สะอาดก่อนเล่นเครื่องดนตรีทุกครั้ง
๒. นักเรียนต้องมีเครื่องดนตรีประจำตัว และไม่เล่นปะปนกับผู้อื่นเป็นอันขาด
๓. สอนนักเรียนให้รู้จักการเก็บรักษาเครื่องดนตรี โดยอยู่ในสภาพที่สะอาดและ

เรียบร้อยเสมอ

๔. สอนให้รู้จักทำท่าทางการเล่นที่ถูกต้องลักษณะ การหยิบจับ เทคนิคการเป่าและกดคีย์หรือปิดเปิดคู่มือที่ถูกต้อง

๗. เทคนิคการสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีให้ได้ผล

๑. ครูควรนำตัวอย่างบทเพลงหรือบทบรรเลงด้วยเครื่องดนตรี ตามชนิดที่สอน มาแสดงสาธิตหรือเปิดจากเทปวีดิโอให้นักเรียนมีโอกาสศึกษา

๒. จัดหานักเรียนรุ่นที่สำเร็จไปแล้ว อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ หรือนักดนตรีที่ชำนาญการปฏิบัติเครื่องดนตรีนั้น มาแสดงดนตรีในชั้นเรียนด้วย ตามโอกาสอันควรเพื่อสร้างแรงเสริมในการเรียน

๓. ก่อนการสอนปฏิบัติทุกครั้ง ครูควรพิจารณาความพร้อมของเด็กว่า สนใจ มากน้อยเพียงใด และอยู่ในสภาพพร้อมที่จะเรียนหรือไม่ เช่น ความสะอาดของเครื่องดนตรี หนังสือเรียน ตำราฉบับนักเรียน ท่าทางการนั่งหรือยืนของนักเรียน สุขภาพ สภาพแวดล้อมของสถานที่เรียน ในเรื่องของความสะดวกสบายและความสะอาด

๔. ในการสอนควรมีเทคนิคหลากหลาย เช่น การแบ่งกลุ่มนักเรียนตามระดับความสามารถ หรือลักษณะกิจกรรม คือกลุ่มร้องออกเสียงตัวโน้ตสากล กลุ่มให้จังหวะตามตัวโน้ต กลุ่มปฏิบัติเครื่องดนตรีคอร์ดเตอร์และกลุ่มเมโลเดียน เป็นต้น

๕. ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีหรือร้องออกเสียงตัวโน้ตทุกแบบฝึกหัด ไม่ควรข้ามข้อ โดยมีได้ฝึกหัดเทคนิคการเล่นพื้นฐานก่อน

๖. ควรตรวจสอบเป็นระยะเสมอว่า นักเรียนปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด เช่น บรรเลงหรือร้องประสานเสียงเข้าด้วยกันในเรื่องทักษะต่าง ๆ เช่น จังหวะทำนองดนตรีดีหรือไม่ มีเสียงเพี้ยนออกไป หรือนักเรียนคนใด หายใจผิดตำแหน่งของวรรคเพลงหรือไม่ ฯลฯ

๗. นอกจากนักเรียนจะจดจำวิธีการเล่นเครื่องดนตรี เช่น การปิด - เปิดนิ้ว ชล้วยคอร์ดเตอร์ได้ โดยไม่ต้องดูแผนภูมิตารางการปิด - เปิดนิ้วแล้ว นักเรียนยังต้องฝึกฝน ปฏิบัติตามแบบฝึกหัด และเพลงในบทเรียนได้อย่างคล่องแคล่วด้วย

๘. ครูควรกระตุ้นหรือจูงใจให้เด็กนำบทเพลงต่าง ๆ ที่เล่นได้แล้วออกแสดงหน้าชั้นเรียนหรือต่อหน้าสาธารณชนด้วย เพื่อฝึกทักษะการแสดงออกให้มากยิ่งขึ้น

๔.๕ ตัวอย่างแผนการสอน

แผนการสอนเรื่อง	การบรรเลงดนตรีจากโน้ตดนตรีสากลในแบบฝึกหัด
วิชาศิลปะ	ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	เวลาเรียน ๑-๒ คาบ

๑. **สาระสำคัญ** การบรรเลงดนตรีจากโน้ตดนตรีสากล จะช่วยให้นักเรียนมีทักษะด้านการอ่านและบรรเลงประสานเสียงได้ด้วยความเพลิดเพลินและเข้าใจ
๒. **จุดประสงค์ปลายทาง** นักเรียนสามารถเรียนรู้โน้ตดนตรีสากลเบื้องต้น ได้จากการปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล ด้วยความเพลิดเพลิน และความเข้าใจ
๓. **จุดประสงค์นำทาง**
  ๑. นักเรียนสามารถปฏิบัติเครื่องดนตรีได้ถูกต้อง
  ๒. นักเรียนสามารถอ่านโน้ตพร้อมกับการปฏิบัติเครื่องดนตรี ได้ถูกต้องตามจังหวะ ทำนองเพลง และประสานเสียงได้
  ๓. นักเรียนปฏิบัติร่วมกันด้วยความพร้อมเพรียง
๔. **กิจกรรมการเรียนรู้การสอน**
  ๑. ครูเปิดเทปที่มีการบันทึกการบรรเลงดนตรี หรือร้องออกเสียงจากแบบฝึกหัด หน้า ๑๓๕-๑๓๖ ข้อ ๑ - ข้อ ๔ ให้นักเรียนทั้งชั้นฟัง ๑-๒ เทียบ
  ๒. ให้นักเรียนหัดนับหรือเคาะจังหวะดนตรีในแบบฝึกหัด
  ๓. ครูนำเสนอแผนภูมิโน้ตดนตรีสากล จากแบบฝึกหัดเพลงและกิจกรรมในหน้า ๑๓๕-๑๓๖ บนกระดานดำ สไลด์หรือแผ่นใส เพื่อให้นักเรียนได้เห็นอย่างชัดเจน
  ๔. ครูอธิบายชื่อโน้ต คำตัวโน้ต ความหมายของเครื่องหมายทางดนตรี เป็นการทบทวนก่อน
  ๕. นักเรียนหัดอ่านออกเสียงตามทำนองในแต่ละข้อ
  ๖. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความถนัดหรือความสนใจ เพื่อเล่นปฏิบัติเครื่องดนตรี ขลุ่ย ฆ้องวงดี เครื่องมโหรี เครื่องดนตรีสากลอื่นๆ หรือตามเสียงร้องของแต่ละคน
  ๗. ฝึกหัดปฏิบัติให้ครบทุกกลุ่มและทบทวน
๕. **สื่อและอุปกรณ์**
  ๑. เครื่องดนตรีสากลประจำตัวของครู ๒ เครื่อง
  ๒. เครื่องดนตรีสากลประจำตัวของนักเรียน ซึ่งอาจจะประกอบด้วย ขลุ่ย ฆ้องวงดี มโหรี เครื่องดนตรีสากลประจำตัวของนักเรียน ซึ่งอาจจะประกอบด้วย ขลุ่ย ฆ้องวงดี มโหรี เครื่องดนตรีสากลอื่นๆ
  ๓. แผ่นภาพ แผ่นโปสเตอร์ สไลด์หรือกระดานดำที่มีโน้ตแบบฝึกหัดจากหนังสือเรียน
  ๔. หนังสือแบบเรียน
  ๕. เครื่องเล่นเทปบันทึกเสียง
๖. **การประเมินผล**
  ๑. สังเกตพฤติกรรมการความสนใจเรียนของนักเรียนแต่ละคน
  ๒. ความสามารถในการบอกชื่อโน้ต คำตัวโน้ต และจังหวะการนับของตัวโน้ต

๓. เทคนิคการปฏิบัติเครื่องดนตรีหรือการขับร้อง
๔. ความมานะอดทน การควบคุมอารมณ์ในขณะที่ปฏิบัติเครื่องดนตรีและบรรเลงประสานเสียง
๕. เสียงและอารมณ์ดนตรีที่แสดงออก
๖. ความพร้อมเพรียงในการบรรเลงประสานเสียงเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะ
๗. กิจกรรมเสนอแนะ
  ๑. ทบทวนแบบฝึกหัด โดยไม่ต้องอาศัยโน้ตดนตรี แต่เกิดขึ้นจากความจำที่อ่านโน้ตดนตรีอยู่บ่อยครั้ง
  ๒. ศึกษาและปฏิบัติแบบฝึกหัดต่อไปในหนังสือเรียน
  ๓. ศึกษาและปฏิบัติจากแบบฝึกหัดหรือบทเพลงอื่นๆ ที่มีระดับ เนื้อหาทฤษฎีโน้ตและเทคนิคการปฏิบัติเครื่องดนตรีใกล้เคียงกัน

๔.๖ แนวทางการประเมินผล

สำหรับการประเมินผลวิชาดนตรีสากล วิชาศิลปะกับชีวิต ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ นี้ ควรยึดแนวทางดังนี้

๑. ประเมินผลนักเรียนเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ซึ่งบางหัวข้อก็อาจเป็นการประเมินรายบุคคล เช่น เทคนิคการเป่าลู่รีคอร์ด์เดอร์ เป็นต้น แต่บางหัวข้อก็เป็นการประเมินกลุ่ม เช่น ความพร้อมเพรียงในการบรรเลงเพลงประสานเสียง ซึ่งขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ครูเสนอและต้องการวัดผล
๒. กิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่ในระดับชั้นมัธยมศึกษา เป็นการประเมินผลขณะนักเรียนกำลังเรียน มากกว่าการประเมินผลก่อนเรียนหรือหลังจากเรียนแล้ว
๓. เกณฑ์ตัดสินเพื่อวัดผล จัดเป็น ๔ หัวข้อใหญ่ๆ คือ

๓.๑ ความเข้าใจหรือการแสดงออกทางดนตรี	๒๕ คะแนน
๓.๒ เทคนิคการปฏิบัติเครื่องดนตรีหรือการขับร้อง	๒๕ คะแนน
๓.๓ ความร่วมมือกับครูหรือเพื่อนนักเรียน	๒๕ คะแนน
๓.๔ ความขยันหมั่นเพียร	๒๕ คะแนน

จากเกณฑ์ทั้ง ๔ หัวข้อ ครูผู้สอนสามารถปรับใช้ ให้น้ำหนักคะแนนตามหัวข้อที่สอนได้โดยยืดหยุ่นและเหมาะสม และเลือกคะแนนเป็นตัวเลขนัยๆ หรือเกรดตามคุณภาพ และลักษณะกิจกรรมก็ได้ เช่น

ดีที่สุด	ดี	ปานกลาง	พอใช้	ควรปรับปรุง
๔	๓	๒	๑	๐
ก	ข	ค	ง	จ

ข้อควรคำนึง การประเมินผลการสอน ครูต้องทำทุกครั้งที่มิกิจกรรมการเรียนการสอน ไม่ควรจดหรือเลื่อนการประเมินผลออกไป

๔.๗ แหล่งวิทยาการทางดนตรีสากล

๑. ห้องสมุดกลางและห้องสมุดคณะของมหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏทุกแห่งที่มีการเปิดสอนวิชาดนตรีเป็นวิชาเอก

๒. ห้องสมุดดนตรี หอสมุดแห่งชาติ
๓. ห้องสมุด เอ.ยู.เอ
๔. ห้องสมุดบริติช เคาน์ซิล
๕. สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน
๖. สมาคมฝรั่งเศส
๗. ห้องสมุดดนตรีโรงเรียนดนตรีของเอกชนทุกแห่ง
๘. ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
๙. ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
๑๐. ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
๑๑. กองการสังคีต งานดุริยางค์สากล กรมศิลปากร
๑๒. สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑
๑๓. มุลนิธิบางกอกซิมีโฟนี ออร์เคสตรา
๑๔. มุลนิธิโซซัง ลัมทองกุล
๑๕. สถานีวิทยุจุฬา
๑๖. กองดุริยางค์ กรมตำรวจ
๑๗. กองดุริยางค์ กองทัพบก
๑๘. กองดุริยางค์ กองทัพเรือ
๑๙. กองดุริยางค์ กองทัพอากาศ

บรรณานุกรม

- การฝึกหัดครู, กรม. สุนทรียภาพ. เอกสารนิเทศการศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู
 โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๒๐.
- ไชแสง สุชะวันนะ. **สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีตะวันตก** ฉบับได้รับรางวัลชั้นดีมาจากจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ม.ป.ป.
- คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. สำนักงาน. กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน
แนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติ : กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
 แห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๑.
- ครูเงิน (นามแฝง) **เพลงไทยตามนัยประวัติ**, กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, ๒๕๒๔.
- จวบศิริ วีระวานิช. **คู่มือการสอนและการจัดการแสดง**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : ชวินและคณะ,
 ๒๕๒๖.
- จินดา ดวงจินดา. ป้า. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คนิดา, ๒๕๒๕.
- จุฬาลงกรณ์, มหาวิทยาลัย. **แถบเสียงคำบรรยายสังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย ครั้งที่ ๔ เรื่อง**
เครื่องดีด สี ดี เป่า. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิทยุจุฬาฯ, ๒๕๒๒-๒๕๒๓.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. **สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย**. ขอนแก่นฯ : โอเดียนสโตร์, ม.ป.ป.
- ชมรมดนตรีสดรวิทยา, **ดนตรีไทย**. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๒๓.
- ชื่น ศิลปบรรเลง และลิขิต จินดาวัฒน์. **ดนตรีไทยศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษร-
 เจริญทัศน์, ๒๕๒๑.
- ทดลองคิด ประดิษฐ์สนุก **สร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ - making Movable Toys**. กรุงเทพฯ : บริษัท
 ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๓๑.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. **ดนตรีไทย โครงสร้าง อภิธานศัพท์ และสารสังเขป**. กรุงเทพฯ : หอสมุด
 แห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๒.
- ทวีสิทธิ์ ไทวิจิตร. **สังคีตนิยม**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.
- อนันต์ อยู่โพธิ์. **เครื่องดนตรีไทย**. พระนคร : โรงพิมพ์ศิวพร, ๒๕๐๐
- _____. **ผู้เรียบเรียง. เครื่องดนตรีไทย**. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๑.
- _____. **เครื่องดนตรีไทยพร้อมด้วยตำนานการผสมวงมโหรี ปี่พาทย์ และเครื่องสาย**
 กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๓.

อนันต์ อยู่โพธิ์. ศิลปะละครคนรำและคู่มือนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนศิริพร, ๒๕๑๖. (พิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในงานฉลองพระชนม์ครบ ๕ รอบ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร)

_____. อธิบายนาฏศิลป์ไทย. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๔.

น. ณ ปากน้ำ. ความเข้าใจในศิลปะ. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๑.

น. ณ ปากน้ำ. สังสรรค์ศิลป์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๓.

บุญเยี่ยม แยมเมือง. สุนทรีระทางทัศนศิลป์. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. ร้อยกรองชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร : สิทธิสารการพิมพ์, ๒๕๒๒.

ผดุง ศิริรัตน์ และคณะ. ศิลปะสำหรับครูมัธยม. วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๒๑ (อัดสำเนา)

พิชัย ปรีชญานุสรณ์. ทัศนศิลป์ระดับเกรดหนึ่ง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พับลิคิสเนสพริ้นท์, ๒๕๓๗.

_____. ทัศนศิลป์ระดับเกรดสอง. กรุงเทพฯ :พับลิคิสเนสพริ้นท์, ๒๕๓๓.

_____. ผู้โลกดนตรี. กรุงเทพมหานคร : หนึ่งเจ็ดการพิมพ์, ๒๕๒๙.

พิระพงษ์ กุลพิศาล. มโนภาพและการรับรู้ของศิลปะ Conception and in Arts. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๓๑.

พิจิตต์ สวามิภักดิ์. ชับร้องสากล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๙.

พูนพิศ อมาตยกุล. ดนตรีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : บริษัท วัชรศิลป์ จำกัด, ๒๕๒๙.

มนตรี トラโมท. "ความเป็นมาของดนตรีไทย." ใน หนังสืออ่านประกอบคำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนดนตรีและนาฏศิลป์ไทย. พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

_____. "ตะโพน" ใน สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑๒. พระนคร, ๒๕๐๓-๒๕๐๔.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ในพระบรมราชูปถัมภ์. พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๓๓.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาศิลปศาสตร์. ไทยศึกษา Thai Studies หน่วยที่ ๘-๑๕ (ฉบับปรับปรุง) รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

ยศนันท์ แยมเมือง ปรีชญานุสรณ์การศึกษาหาบัณฑิต เรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือส่งเสริมการเรียนรู้ การเรียนการสอน วิชาศิลปะในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามเกณฑ์ของคุณค่าที่ระบุอยู่ในทฤษฎีการเรียนรู้ทางศิลปะปัจจุบัน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ. ๒๕๓๒.

- วราวุธ สุวรรณฤทธิ์ และ ระพีพรรณ เทียมเดช. ๑๐๐ ปี เพลงเขมรไพรโยคกาญจนบุรี.
 กาญจนบุรี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูกาญจนบุรี สหวิทยาลัยทาวรวดี. ๒๕๓๑.
 วิชัย วงษ์ใหญ่. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ ของการสอนศิลปะในระดับมัธยมศึกษา. สารพัฒนา
 หลักสูตร (๔๒) สิงหาคม ๒๕๓๘. ๓-๑๒.
- วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ การวิเคราะห์รูปแบบ นวัตกรรมการเรียนการสอนที่มี
 ประสิทธิภาพ ระดับมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๓๕.
- ..... คู่มือครูวาดภาพเขียนภาพ ศ ๑๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
 ๒๕๒๖.
- ..... คู่มือครูองค์ประกอบศิลป์ ศ ๑๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
 ๒๕๒๖.
- ..... คู่มือครูศิลปะพื้นฐาน ศ ๑๑๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
 ๒๕๒๖.
- ..... หนังสือเรียนศิลปะศึกษา ศ ๑๐๑ - ศ ๑๐๒ ศิลปะกับชีวิต ๑-๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๓๕.
- ..... หนังสือเรียนศิลปะศึกษา ศ ๒๐๓ - ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔ ชั้นมัธยมศึกษา
 ปีที่ ๒ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๓๕.
- ..... หนังสือเรียนสังคมศึกษา ๑ ศ ๐๒๑ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 คุรุสภา. ๒๕๒๖.
- ..... หนังสืออ่านเพิ่มเติมพระเจ้าอยู่หัว ระดับมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
 ๒๕๓๐.
- ..... กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับ
 ปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)
- วิมลโมลี, พระเทพ. ตำรายากกลางบ้าน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬารายวิทยาลัย. ๒๕๒๒.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. แนวการสอนศิลปะระดับมัธยมศึกษา แผนกวิชาศิลปะศึกษา วศ. ประสานมิตร.
 ๒๕๑๕
- วิรุณ ตั้งเจริญ. ศิลปศึกษา. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาวิจิตร. ๒๕๒๖.
- ศิลปากร, กรม. เกร็ดความรู้เรื่องดนตรีไทย. พระนคร : โรงพิมพ์อำนวยการ. ๒๕๐๕.
- ..... บทเพลงของกรมศิลปากร. พระนคร. ๒๕๔๐ (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. พิมพ์แจก
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๔๐)
- ..... ประชุมบทร้องเพลงไทยภาค ๓. พระนคร : โรงพิมพ์ศิริพร. ๒๕๐๐.
- ..... "ความเป็นมาของดนตรีไทย" ใน หนังสืออ่านประกอบคำบรรยายวิชาพื้นบ้าน

อารยธรรมไทย ดอนดนตรีและนาฏศิลป์ไทย. พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๕.

..... . รำวง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : กรมศิลปากร. ๒๕๐๓.

ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ. เพลงวิทยุโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖.

สลับ ลักษณะ. จากหลักสูตร-สู่แผนการสอน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๔.

สมศักดิ์ ภูวิภาดาพรรณ. เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

สวิต ทับทิมศรี. หนังสือเรียน ศ ๒๐๗ - ศ ๒๐๘ ดนตรีศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๑.

สามัญศึกษา. กรม. คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการวิชาศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

..... . หน่วยศึกษานิเทศก์. คู่มือการสอนวิชาศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐.

สารานุกรมนักวิทยาศาสตร์รุ่นเยาว์ "วิสดู" กรุงเทพฯ : บริษัท ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๔.

สิ่งที่น่าทำ. กรุงเทพฯ : บริษัท มาร์เก็ตติ้งมีเดียแอสโซซิเอตส์ จำกัด, ๒๕๓๒.

สุชาติ สุทธิ. เรียนรู้การเห็น : พื้นฐานการวิจารณ์ทัศนศิลป์ (Learning To see : A Foundation of Visual Arts Criticism). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.

สุเชาว์ พลอยทุม. สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีว่าด้วยการอ่าน และศิลปะ. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

เสฐียรโกเศศ. (นามแฝง). ร้องรำทำเพลง. พระนคร : โรงพิมพ์มิตรไทย, ๒๕๐๐.

เสฐียรโกเศศ. "ร้องรำทำเพลง". ใน หนังสืออ่านประกอบคำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ดอนดนตรีและนาฏศิลป์ไทย. พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

เสถียร ดวงจันทร์ทิพย์. หลอมน้ำใจให้ ครูบุญยงค์ เกตุคง. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., ม.ป.ป. (บันทึกผลงานยิ่งใหญ่ให้ศิลปินแห่งชาติ).

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ. เอกสารการอบรมครูศิลปศึกษาแขนงวิชาดนตรี ขับร้อง และฟ้อนรำ. พระนคร, ๒๕๐๕.

เอนก นาวิมูล. เพลงนอกศตวรรษ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓.

Criswell. Susie G. Nature with Art : Classroom and Outdoor Art Activities with Natural History. Englewood Cliffs. New Jersey : Prentice Hall Inc.

1987.

Feldman, E.B. **Varieties of Visual Experience.** New York : Harry N. Abrams, Inc., 1987.

Hoffer, Charles R. **Teaching Music in The Secondary School.** Wadsworth Publishing Company., 1989.

John Adkins. Richardson **ART : THE WAY IT IS,** third edition New York : Harry N. Abrams, Inc., 1986.

Mittler, Gene A. ***Clarifying The Decision - making Process in Art.*** *Studies in Art Education.* 25 : 14-15, 1983.

Stein, Leon. **Structure and Style.** Summy - Birchard Music. Princeton, New Jersey, 1979.

Winslow, Robert, W. and Dallin, Leon. **Music Skills for Classroom Teacher.** W.M.C. Brawn Company, Publishers, 1958.

Zimmerman, Evid. **Diagraph Analysis and Reconstruction of Broudy's Aesthetic Education Theory : An Exemplar for Aesthetic Education Theory Analysis and Construction.** *Studies in Art Education.* 23 : 39-47, 1982.

รายชื่อคณะกรรมการจัดทำคู่มือครูสำหรับใช้ควบคู่กับหนังสือเรียนศิลปศึกษา ศ ๒๐๓
- ศ ๒๐๔ ศิลปะกับชีวิต ๓-๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับ
ปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

๑. อธิบดีกรมวิชาการ (นางเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา)	ที่ปรึกษา
๒. รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายสมาน ชาคิยานนท์)	ที่ปรึกษา
๓. นายศิลป์ ตราโมท	ที่ปรึกษา
๔. นางรัตติยะ วิกลิตพงศ์	ที่ปรึกษา
๕. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ (นางสาวเอิบบุญ สุทธิประภา)	ที่ปรึกษา
๖. นายวิชัย วงษ์ใหญ่	ประธานกรรมการ
๗. นายพิชัย ปรัชญาอนุสรณ์	กรรมการ
๘. นายวิฑูรย์ โสแก้ว	กรรมการ
๙. นายยศนันท์ แยมเมือง	กรรมการ
๑๐. นายปัญญา ทองเสรี	กรรมการ
๑๑. นายอนันต์ สบฤกษ์	กรรมการ
๑๒. นางสาวนวรรณ์ กล้ายประยงค์	กรรมการ
๑๓. นางสาวทัศนีย์ ประสมเพชร	กรรมการ
๑๔. นางวณี ลัดดาภิรม	กรรมการ
๑๕. นางกาญจนา เตชะวนิชย์	กรรมการ
๑๖. นายประเมษฐ์ บุญยะชัย	กรรมการ
๑๗. นางบุญนาค จ้ายประยูร	กรรมการ
๑๘. นางวรรณภา โยอาภิรม	กรรมการ
๑๙. นางพยงค์ ทองหลิม	กรรมการ
๒๐. นายสุพิทย สุลินทบุรณ์	กรรมการ
๒๑. นายสมเจตน์ กาฬศิษฐ์	กรรมการ
๒๒. นายไพฑูรย์ บุญภานนท์	กรรมการ
๒๓. นางสาวทองสุก ม่วงไหมทอง	กรรมการและเลขานุการ
๒๔. นางศรารัตน์ ลีโพธิ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒๕. นางสาวเพ็ญศิริ กัลยาณมิตร

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้ออกแบบปก

นายสมเจตน์ กาฬศิษฐ์

ภาพปก

นายสุชาติ วงษ์ทอง

ออกแบบรูปเล่มภาพประกอบ

นางสาวสละ กำทรัพย์

นางสาวพรรณมณี ชูเขาวน

คณะกรรมการ

นางสาวทองสุก ม่วงไหมทอง

นางศรารัตน์ สี่ไพบูลย์

นางสาวเพ็ญศิริ กัลยาณมิตร

